

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Přínosy a úskalí zavádění digitalizace v terciárním
školství v Ruské federaci**

Obor studia: Andragogika

Autor: Bc. Tomáš Chuchma

Vedoucí práce: prof. PhDr. Helena Grecmanová, Ph.D.

Olomouc 2023

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

DIPLOMA THESIS

**Benefits and drawbacks of the implementation
of the digitalisation of the higher education
in the Russian federation**

Major: Andragogy

Author: Bc. Tomáš Chuchma

Thesis supervisor: prof. PhDr. Helena Grecmanová, Ph.D.

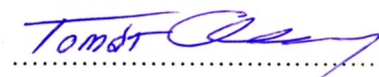
Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval zcela samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedl jsem všechny použité zdroje.

Též prohlašuji, že jsem se řídil zásadami vědecké etiky.

V Přepěřích dne 13. 3. 2023

Bc. Tomáš Chuchma

Poděkování

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování paní prof. PhDr. Heleně Grecmanové, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady při vedení mé diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá přínosy a úskalími zavádění digitalizace v terciárním školství v Ruské federaci, která je zde aktuální součástí reformy školství. Shrnuje ve stručnosti nejen tyto reformy od vyhlášení nezávislosti Ruské federace – tedy od samého začátku 90. let 20. století, ale i popisuje, rozebírá a zhodnocuje jejich vývoj i současný stav v souvislosti s terciárním školstvím, přičemž stav současného terciárního školství v Ruské federaci stručně charakterizuje také. Zaoberá se i pojetím digitálních technologií a provázáním digitalizace s různými sektory, způsoby a postupy jejího zavádění do terciárního školství, a to včetně vymezení a srovnání přínosů (výhod) a úskalí (nevýhod) digitalizace. Závěrem zhodnocuje, v jakém stádiu se proces digitalizace jakožto součásti reformy v terciárním školství v Ruské federaci nachází a nastiňuje další možnosti vývoje s tím, že je ohraničená zářím roku 2022.

Klíčová slova

digitalizace, digitální technologie, kompetence, kvalifikace, Ministerstvo vědy a vysokých škol Ruské federace, reformy, Ruská federace, terciární školství, tradiční ruská škola, vysoké školy

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the benefits and drawbacks of implementation of digitalisation of the higher education in the Russian Federation which is currently a part of educational reforms there. It briefly summarises not only these reforms since the declaration of the independence of the Russian Federation – i.e. from the very beginning of the 1990s, but also describes, analyses and evaluates their evolution and the current state concerning the higher education while the current state of the higher education in the Russian Federation is also briefly characterised. It also deals with the concept of digital technologies and the interrelation among various sectors, the methods and the procedures of its introduction into the higher education, including the definition and comparison of the benefits (advantages) and drawbacks (disadvantages) of digitalisation of the higher education in the Russian Federation and it outlines other options of development, with thesis being limited by the date of September 2022.

Keywords

digitalisation, digital technologies, competence, Ministry of Science and Higher Education, qualification, reforms, the Russian Federation, the traditional Russian school, universities

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 SOUČASNÉ TERCÍÁRNÍ ŠKOLSTVÍ V RUSKÉ FEDERACI	11
1.1 Vysoké školy	12
1.2 Stupně terciárního vzdělávacího systému Ruské federace	13
1.3 Přijetí ke studiu na vysokou školu.....	17
1.4 Formy studia a jeho průběh	18
1.5 Studium z hlediska financí	20
1.6 Vyučovací jazyky	21
1.6.1 Vnitřní a vnější jazyková politika.....	22
1.6.2 Vyučovací jazyk	23
2 REFORMY TERCÍÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V RUSKÉ FEDERACI.....	25
2.1 Dělení reforem z hlediska cílů a ideologie	25
2.2 Dělení reforem z hlediska výsledků	26
2.2.1 Principy ruského klasického gymnázia před obdobím první reformy.....	27
2.2.2 První období reforem (1918-1931).....	28
2.2.3 Druhé období reforem (1931-1956)	30
2.2.4 Třetí období reforem.....	32
2.2.5 Čtvrté období reforem (1991 – doposud).....	34
2.2.5.1 Principy a cíle vzdělávací politiky	35
2.2.5.2 Instituce vzdělávací politiky	39
2.2.5.3 Základní dokumenty.....	40
2.2.5.4 Jednotná státní zkouška.....	40
2.2.5.5 Nadnárodní a zahraniční závazné dokumenty.....	41
2.3 Od vzniku Ruské federace po digitální vzdělávací prostředí – shrnutí čtvrtého období reforem.....	43
3 DIGITALIZACE TERCÍÁRNÍHO ŠKOLSTVÍ	45
3.1 Posedlost digitalizací	45
3.1.1 Zájmové skupiny digitalistů	47
3.1.2 Digitalisté a projekt vzdělávání 2030	49
3.2 Ideový kontext a nástroje digitálního vzdělávacího prostředí	49

3.2.1	Ideová východiska Vzdelávání 2030 v Ruské federaci	51
3.2.2	Národní platforma otevřeného vzdělávání	52
3.2.3	Moderní digitálně vzdělávací prostředí	53
3.2.4	Úloha Vysoké školy ekonomické	54
3.2.5	Selekce vysokých škol a jejich pedagogických sborů	55
3.3	Důsledky digitalizace terciárního školství v Ruské federaci	56
3.4	Virtuální univerzity	58
4	DIGITALIZACE PRIMÁRNÍHO A SEKUNDÁRNÍHO ŠKOLSTVÍ	60
4.1	Pilotní projekt „Moskevská elektronická škola“	60
4.2	Ruská elektronická škola jako obsahový zdroj Digitální školy	61
4.2.1	Systemy „POTOK“ a „ROST“ a digitální portfolio	63
4.3	Problémy spojené s digitalizací primárního a sekundárního školství	64
4.3.1	Právní kontroverze Digitální školy	64
4.3.2	Zdravotní aspekt Digitální školy	65
4.3.2.1	Digitální demence	67
4.3.2.2	Sociální myšlení	69
4.4	Shrnutí	70
	ZÁVĚR	72
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	77
	SEZNAM SCHÉMÁT A GRAFŮ	83

ÚVOD

Od rozpadu Sovětského svazu na počátku 90. let 20. století a vzniku Ruské federace, jakožto nástupnického subjektu mezinárodního práva, byly bezprostředně započaty reformy vzdělávacího systému nebo také tzv. „nepřetržitá reforma“¹ jako součást společensko-politické a ekonomické oblasti. Tyto reformy zahrnovaly mimo jiné např. odstranění státního monopolu a vznik soukromých či církevních škol, privatizace, Boloňský proces a z těch nejaktuálnějších, která je právě rozebíraným procesem, je to digitalizace. Ta se netýká jen terciárního školství, ale veškerého školství v Ruské federaci a i celé státní správy a bankovního sektoru.

Nejen sektorová provázanost, ale i fakt, že Moskva zaujala již v roce 2018 první místo v ratingu OSN dle indexu poskytování elektronických služeb a druhé místo ve světě v počtu míst dostupných Wi-Fi v rámci programu Elektronická Moskva a Informační město², stojí za pozornost. A přesto jsou tato fakta v České republice málo známá a opomíjená. Přitom se Česká republika rozhodla touto cestou digitalizace kráčet také. Vzhledem ke specifickému charakteru Ruské federace (nejrozlehlejší země světa, jedenáct časových zón, několik podnebných pásem – od polárního ledového, po subtropické, mnohonárodnostní obyvatelstvo apod.) má bezpochyby i tento probíhající proces svá specifika „na ruský způsob“. Zvláštnosti se nutně projevují i na digitalizaci terciárního školství v Ruské federaci (ať už v jejím zavádění či ve výsledném efektu). V práci je stručně popsáno terciární školství v Ruské federaci včetně změny jeho struktury, jakožto důsledků digitalizace, i průběh reform, které k současnému stavu školství a k digitalizaci vedly. Přehled reform a jejich dělení na jednotlivá období je nastíněn stručně až na poslední období reformy, které je započato právě vznikem Ruské federace a jehož součástí je digitalizace. Popsán je právě probíhající proces digitalizace s tím, že některé vybrané vysoké školy jsou brány jako pilotní a jiné jsou upouzdřovány nebo i rušeny. Tento proces selekce škol v rámci terciárního školství se samozřejmě týká i učitelského sboru těchto škol a selektivně zapůsobí i zde, a proto i restrukturalizaci a změnám charakteru výuky je věnována pozornost. Opomenutá zde nejsou ani počáteční opatření státu, která mají iniciační charakter celého procesu a v této souvislosti jsou i zmíněny podobné příklady důsledků

¹ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašismus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 238. ISBN 978-80-8223-008-9.

² Tamtéž, s. 104.

z historie, plynoucí z takového druhu přípravy kastování společnosti. Pozornost práce je věnována také Odboru dohledu nad vzděláváním v Ruské federaci (Рособрнадзор)³ a Ministerstvu vědy a vysokého školství Ruské federace (Минобрнауки)⁴ jakožto kontrolním orgánům i dalším institucím odpovědným a pověřeným digitalizací.

Možná negativa i pozitiva (při zavádění digitalizace i z ní plynoucí), proč je prosazována bezalternativně a proč se upouští od „ruské klasické školy“, jakožto základů předchozích úspěchů, kdo a za jakým účelem ji prosazuje, v jakém stádiu se nachází, jaká je provázanost s ostatními sektory Ruské federace či proč často chtějí elity vyvíjející technologické vymoženosti (tzv. gadgety) vzdělávat své děti mimo školy používající tyto technologie – těmito problémy se předložená práce rovněž zaobírá.

Autor, který si vzal za cíl popsat, zanalyzovat a zhodnotit zavádění digitalizace do terciárního školství v Ruské federaci, je učitelem cizího jazyka na druhém stupni ZŠ a rovněž vzdělavatelem dospělých. Volba tématu práce mu proto nebyla blízká pouze jako studentu andragogiky, ale i pro jeho působení ve školství (i mimo něj), kde se setkává se značným počtem rusky hovořících žáků/studentů, kteří prošli ruským (případně ještě i sovětským) vzdělávacím systémem. Výběr tématu ovlivnil také fakt, že digitalizaci ruského terciárního školství je v České republice věnována zanedbatelná pozornost i přesto, že dokument Národní iniciativa Průmysl 4.0⁵ vydaný v roce 2015 Ministerstvem průmyslu a obchodu zmiňuje, že reformy vzdělávacího systému České republiky by měly reflektovat digitalizaci a automatizaci výroby.

³ Рособрнадзор: Федеральная служба по надзору в сфере образования и науки [online] Dostupné z: <http://government.ru/department/35/events/>

⁴ Министерство науки и высшего образования Российской Федерации: О Министерстве [online] Dostupné z: <https://minobrnauki.gov.ru/about/governance/>

⁵ MAŘÍK, V. Národní iniciativa Průmysl 4.0: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2015 [online] Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/53723/64358/658713/priloha001.pdf>

1 SOUČASNÉ TERCIÁRNÍ ŠKOLSTVÍ V RUSKÉ FEDERACI

K současnému stavu školství dospěla Ruská federace reformami ve společnosti na všech úrovních. Reformy se dotkly všech stupňů škol bez výjimky. I když se práce zaměřuje na terciární školství, tak si pro úplnost a zasazení do kontextu uvedeme přehledné schéma struktury ruské vzdělávací soustavy (schéma č. 1). Zmíněny jsou typy vysokých škol a stupně terciárního vzdělávání. Přijímání na vysoké školy, jeho průběh a zakončování, spolu s jeho financováním následuje ve stručnosti s tím, že je zde věnována pozornost vyučovacím jazyku, který nejenže má roli jednotícího prvku v mnohonárodnostní federaci a jazyka vědy a výzkumu, ale hraje svou roli rovněž v digitalizaci terciárního školství. Na samém začátku se věnuje institucím, které mají normativní, koordinující a dozorčí funkce.

Ministerstvo vědy a vysokého školství, které má terciární školství ve své gesci, má na starost i supervizi vědeckých institucí (např. Ruská akademie věd)⁶ a vysokoškolského vzdělávání. Sídlo Ministerstva vědy a vysokého školství je v Moskvě a od 21. 1. 2020 je jeho ministrem právník a bývalý rektor Ťumenské státní univerzity V. N. Falkov⁷. Velikost ministerstva ilustruje i zajímavý fakt, že ministr má celkem devět náměstků. Působnost ministerstva se dělí na federální okruhy. Pod Ministerstvem vědy a vysokého školství Ruské federace existují koordinační, poradní a expertní orgány (rady, komise, skupiny apod.). Ty byly vytvořeny, aby rozhodovaly o nejdůležitějších otázkách činnosti tohoto ministerstva⁸.

Celkovým dozorčím orgánem ve vzdělávání je v Moskvě sídlící Federální služba pro dohled ve vzdělávání a vědě – Rosobrnadzor (Рособрнадзор). Od 18. srpna 2020 je pověřen řízením této instituce, spadající do kategorie Federální služby a agentury Ruské federace jakožto podřízeného orgánu vlády Ruské federace, bývalý rektor Čečenské státní univerzity a ministr školství a vědy Čečenské republiky A. A. Muzaev. V Ruské federaci (podobně jako ve federalizovaném Československu, kde bylo MŠ ČSR a MŠ SSR) existují i ministerstva jednotlivých republik federace.

⁶ Российская академия наук [online] Dostupné z: <http://www.ras.ru/>

⁷ МИНОБРНАУКИ РОССИИ: О Министерстве [online] Dostupné z: <https://minobrnauki.gov.ru/about/governance/>

⁸ МИНОБРНАУКИ РОССИИ: Коллегии и советы [online] Dostupné z: https://minobrnauki.gov.ru/colleges_councils/

Rosobrnadzor hraje důležitou roli v terciárním školství Ruské federace pro svou působnost v oblasti licencování a státních akreditací vzdělávacích činností, přičemž certifikace se týká vědeckých a pedagogických pracovníků i absolventů vzdělávacích institucí. Do oblasti působnosti též patří provádění jednotné státní zkoušky (viz kap. 2.2.5.4), i potvrzení a nostrifikace dokladů o vzdělání. Vede rovněž federální registr dokumentů o vzdělání (včetně akademických titulů a vědeckých hodností). Pod jurisdikci Rosobrnadzoru patří i některé ústavy, agentury či centra týkající se vzdělávání (např. Národní akreditační agentura pro vzdělávání Federální testovací centrum).

1.1 Vysoké školy

V Ruské federaci je vysoká škola instituce, která má status právnické osoby uskutečňující programy vysokoškolského vzdělávání, které jsou v souladu se státními vzdělávacími standardy a s licenci. Vysoké školy lze různě dělit, a to z různých hledisek, přičemž tím prvním je dělení na státní a nestátní, což je oproti České republice, kde se dle zřizovatele dělí na státní, veřejné a soukromé, odlišné. Státní vysoké školy jsou založeny buď na federální úrovni Ruskou federací, anebo subjektem Ruské federace (např. jednotlivé republiky federace). Nestátní vysoké školy jsou organizovány v souladu s federálním zákonem o vzdělávání právnickou osobou či občanem⁹. Naopak je tomu u dělení na univerzitní a neuniverzitní vysoké školy, které se (oproti České republice) v Ruské federaci dělí na typy čtyři (dle výzkumné oblasti či šíře nabízených oborů):

- federální univerzita (Федеральный университет),
- univerzita (университет),
- akademie (академия),
- institut (институт).

Všechny zmíněné druhy vysokých škol se od sebe odlišují svým charakterem a posláním.

Federální univerzity uskutečňují vzdělávání v inovačních programech a modernizaci vzdělávání jako takového. Jak se později dozvíme, týká se jich zavádění digitalizace do terciárního vzdělávání pilotně. Zajišťují realizaci odborné přípravy i zvyšování

⁹ Федеральный закон 273 -ФЗ от 29.12.2012 Об образовании в Российской Федерации [online] Dostupné z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/

kvalifikace za použití pokročilých technologií. Kromě toho mají na starost vědecké výzkumy a jejich zakomponování do výroby a vzdělávání. I zde je patrné, že pilotně se digitalizace tohoto typu škol týká.

Univerzity nabízejí rovněž rozsáhlý výběr univerzitních oborů. Provádí aplikované vědecké výzkumy v rozličných sférách a stejně jako federální univerzity připravují odborné vědecké (či vědecko-pedagogické) pracovníky a umožňují i zvyšování jejich kvalifikace. Dále je zde možné zmínit tzv. Národní výzkumné univerzity (Национальные исследовательские университеты), které bývají někdy vydělovány jako podskupiny. Tyto univerzity mají úlohu „HR department“ v oblastech vědy a techniky, technologií i sociální sféry. Výběr je uskutečňován formou konkurzního řízení na dobu jedné dekády.

Instituty provádí výzkumnou činnost a nabízejí vzdělávání ve vysokoškolských programech s tím, že připravují odborníky (či zvyšují jejich kvalifikaci) v jednom určitém oboru a v tomto oboru i vykonávají výzkumnou činnost (např. Státní institut mezinárodních vztahů v Moskvě-МГИМО¹⁰).

Akademie se zaměřují především na jeden druh oblasti v kultuře či vědě (Vojenská akademie M. V. Frunze v Moskvě-Военная академия имени М. В. Фрунзе). Podrobnější charakteristiku typů vysokých škol, strukturu vzdělávacího systému a jeho členění či kontrolu, financování nebo rámec organizační, ekonomický a právní lze najít v Zákonu o vzdělávání (Закон об образовании), který vstoupil v platnost 1. 9. 2013¹¹.

1.2 Stupně terciárního vzdělávacího systému Ruské federace

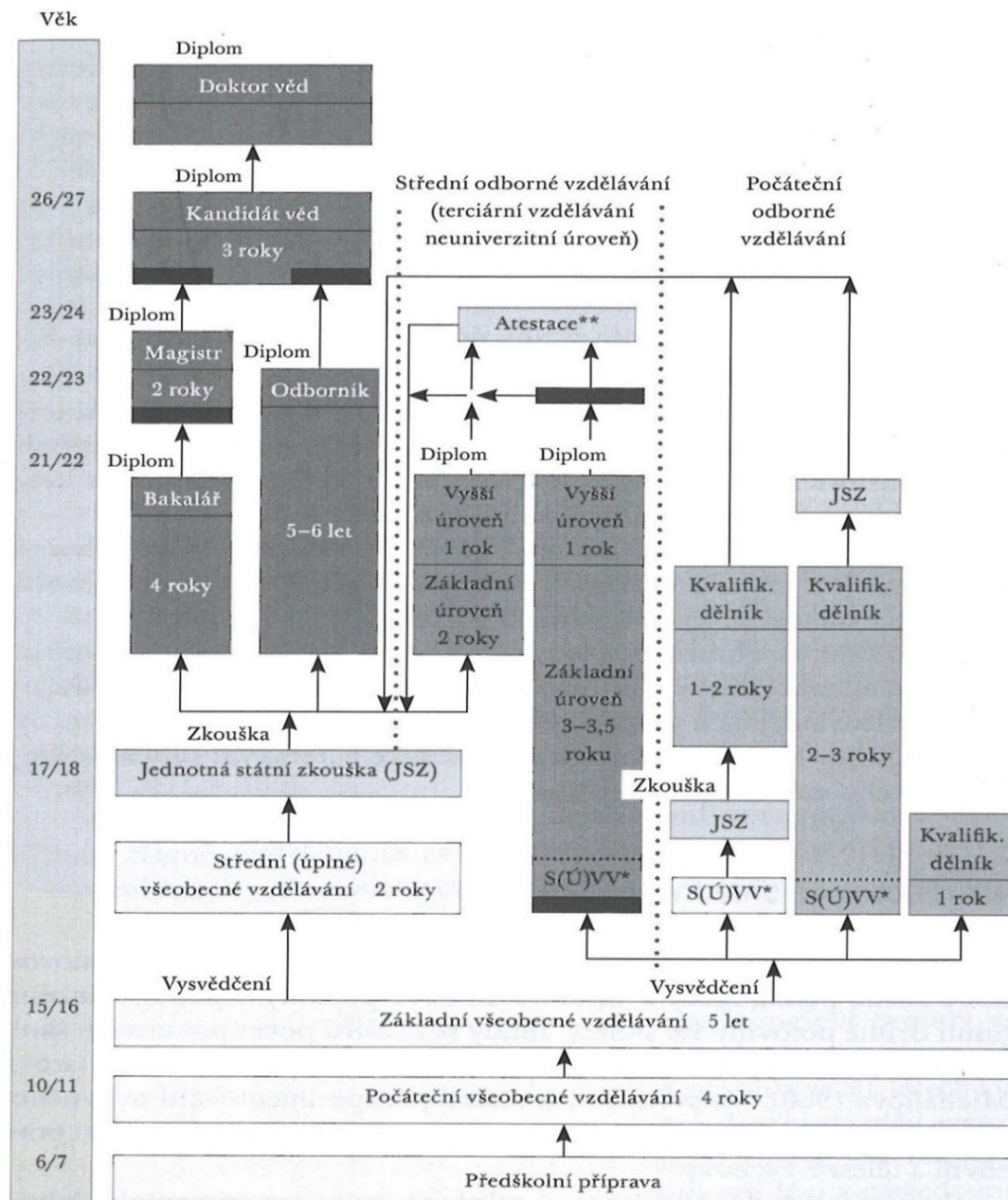
Co se stupňů terciárního vzdělávání týče, tak v tomto ohledu je Ruská federace velmi specifická. Většina zjednodušených schémat stupňů vzdělávání působí sice přehledně, ale ve skutečnosti se jedná o poměrně komplikovanou soustavu. Terciární soustavu v kontextu celého vzdělávacího systému Ruské federace jednoduše znázorňuje schéma č. 1 vypracované Národním informačním centrem pro akademické uznávání a mobilitu,

¹⁰ Московский государственный институт международных отношений Dostupné z: <https://mgimo.ru/>

¹¹ Закон об образовании: Статья 1. [online] Dostupné z: <https://zakonobobrazovanii.ru/glava-1/statya-1>

kteře bylo zřizeno v roce 1999 nařizením Ministerstva všeobecného a odborného vzdělávání Ruské federace¹².

Schéma vzdělávacího systému Ruské federace

■ – přijímací zkoušky

* – střední (úplné) všeobecné vzdělávání, získávané v rámci programu

** – započítání 2-4 semestrů při pokračování studia na vysoké škole v tomtéž směru vzdělávání

Schéma č. 1 – Schéma vzdělávacího systému v Ruské federaci¹³

¹² Национальный и информационный центр по академическому признанию и мобильности: О центре [online]. Dostupné z: <http://www.russianenic.ru/rus/scheme.html>

¹³ V. JEŽKOVÁ, E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum, 2013. s. 79. ISBN 978-80-246-2206-4.

Níže budou rozebrány některé detaily terciární části tohoto schématu. Jedním z faktorů, který přispěl k tomuto komplikovanému stavu, je podepsání Boloňské deklarace Ruskou federací v roce 2003, kde se mimo jiné Ruská federace zavázala k zavedení třístupňového vysokoškolského vzdělávání (bakalářského, magisterského a doktorského) s možností plynulého přecházení ve studiu mezi vyššími školami a možností vzdělávání v Evropě. Proces se mimo týká sjednocení akademických titulů a vědeckých hodností včetně přechodu na kreditní systém. Na oficiálních internetových stránkách Evropské unie týkajících se vzdělávání (European Education Area) je konstatováno, že uskutečňování požadavků Boloňského procesu probíhá ve 48 zúčastněných zemích různě¹⁴.

Jednou z nejvíce specifických zemí je právě Ruská federace, kde i přesto, že by měl být zaveden výlučně třístupňový vzdělávací terciární systém (bakalář-magistr-doktor), tak spolu s tímto paralelně fungují např. pětileté studijní programy z dob Sovětského svazu, kde je možnost získat diplom specialisty-“Специалист”¹⁵, vedle nového programu bakalářského-“Бакалар”. Mezi specialistou a bakalářem je značný rozdíl. Program specialisty je dlouhocyklovým programem prvního stupně s délkou studia nejčastěji pět let, vyskytují se však i šestileté programy (typické u lékařských či veterinárních oborů) a velmi vzácně se může jednat i o čtyřletý program, který je určen zejména pro přípravu učitelů nižších stupňů škol. Program specialisty je zaměřen na odbornou praxi.

Naproti tomu je bakalářský program vždy čtyřletý a je pouze prvním stupněm terciárního vzdělávání, po němž následuje druhý stupeň terciárního vzdělávání, vedoucí k udělení akademického titulu magistr-“Магистр”. Tento navazující druhý stupeň terciárního vzdělávání je standardně dvouletý. Rozdíl je také v tom, že z programu specialisty lze pokračovat ke studiu vedoucímu k udělení vědecké hodnosti kandidáta věd-“Кандидат наук”, zatímco absolventi bakalářského programu musí nejprve absolvovat navazující magisterské studium. Absolventi magisterských programů mohou rovněž pokračovat ve studiu vedoucím k udělení vědecké hodnosti kandidáta věd, které je nejčastěji tříleté a nazývá se aspirantura¹⁶. Aspirantura byla součástí terciárního vzdělávání také v Československu (a i v nástupnické České republice) do 2. poloviny

¹⁴ EUROPEAN EDUCATION AREA: Bologna Process [online] © [cit. 2022-10-15]. Dostupné z: <https://education.ec.europa.eu/cs/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process>

¹⁵ Specialista byl prvním stupněm terciárního vzdělávání v Sovětském svazu.

¹⁶ PRŮCHA, J. a VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 22. ISBN 978-80-247-4748-4.

90. let 20. století. Jednalo se o nižší vědeckou hodnost ve zkratce CSc. uváděné za jménem, od kterého ho oddělovala čárka.

tomu je bakalářský program vždy čtyřletý a je pouze prvním stupněm terciárního vzdělávání, po němž následuje druhý stupeň terciárního vzdělávání, vedoucí k udělení akademického titulu magistr-”Магистр”. Tento navazující druhý stupeň terciárního vzdělávání je standardně dvouletý. Rozdíl je také v tom, že z programu specialisty lze pokračovat ke studiu vedoucímu k udělení vědecké hodnosti kandidáta věd-”Кандидат наук”, zatímco absolventi bakalářského programu musí nejprve absolvovat navazující magisterské studium. Absolventi magisterských programů mohou rovněž pokračovat ve studiu vedoucím k udělení vědecké hodnosti kandidáta věd, které je nejčastěji tříleté a nazývá se aspirantura¹⁷. Aspirantura byla součástí terciárního vzdělávání také v Československu (a i v nástupnické České republice) do 2. poloviny 90. let 20. století. Jednalo se o nižší vědeckou hodnost ve zkratce CSc. uváděné za jménem, od kterého ho oddělovala čárka.

Aspirantura je dvojího druhu: prezenční a distanční. Prezenční je standardně tříletá a distanční je standardně čtyřletá. Rozdíl mezi těmito formami je ve financování. Prezenční forma je hrazena skrze stipendium ze státního rozpočtu, zatímco distanční forma je zcela zpoplatněna. Součástí přijímacího řízení k aspirantuře je motivační pohovor, zkouška z cizího jazyka pro zkoumanou oblast a z filozofie oboru, kterému se bude vědecký aspirant věnovat. K udělení vědecké hodnosti kandidáta věd dochází po úspěšném absolvování kandidátských zkoušek a po obhajobě disertační práce. Z pohledu Boloňského procesu se tedy jedná o třetí stupeň terciárního vzdělávání, což reflektuje i fakt, že úspěšní absolventi aspirantury mohou udělenou hodnost zaměňovat za mezinárodně rozšířenější ”Ph.D.”

Dle paralelně fungujícího pozůstatku sovětského systému v Ruské federaci však ještě existuje i vyšší vědecká hodnost doktor věd “Доктор наук”. Odpovídající studium se nazývá „doktoratura“. Vědecká hodnost doktora věd má svoji tradici také v Československu i v České republice, kde přestala být udělována v roce 1998. Vědecké požadavky a nároky kladené na „doktoraturu“ jsou znatelně vyšší než je tomu

¹⁷ PRŮCHA, J. a VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 22. ISBN 978-80-247-4748-4.

u aspirantury. Délka studia „doktoratury“ je minimálně pět let¹⁸. Po obhájení dizertační práce a obdržení vědecké hodnosti doktor věd v daném směru je vědecká hodnost udělena Vyšší atestační komisí Ministerstva školství a vědy Ruské federace¹⁹. Výše popsané dělení vědeckých hodností (kandidáta věd a doktora věd) nekorresponduje s jednostupňovým doktorandským studiem (kde je udělováno Ph.D.).

1.3 Přijetí ke studiu na vysokou školu

Prozatím bylo zmíněno, jaké má stupně současné terciární školství v Ruské federaci. K započetí studia na vysoké škole v Ruské federaci je podmínkou ukončené střední vzdělání studenta (ať už všeobecné či odborné), a absolvování jednotné státní zkoušky (единственный государственный экзамен -ЕГЭ)²⁰. Z tabulky (obr. č. 1) je však patrné, že se tomu tak stává v 17 -ti až 18 -ti letech, což je v nižším věku než u studentů v České republice, kde je to nejméně v 19 -ti letech. Dle požadavků studentem vybrané vysoké školy si dotyčný vybere předměty ke zkoušce s tím, že povinné předměty jsou bez výjimky pouze dva: ruský jazyk a matematika. K přijetí na vysokou školu je rozhodující výsledek jednotné státní zkoušky.

Přesto, že zavedením jednotné státní zkoušky měl být uplatněn princip jednoty, je zajímavé, že byly Ministerstvem školství a vědy Ruské federace vyčleněny privilegované univerzity, kde k přijetí není rozhodující pouze výsledek jednotné státní zkoušky, ale i výsledek přijímacího řízení těchto univerzit²¹. Jsou to kromě Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova (Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова) a Petrohradské státní univerzity (Санкт-Петербургский государственный университет) i umělecké a tvůrčí obory na vybraných univerzitách či vyloženě elitní školy typu MGIMO (МГИМО).

¹⁸ IQAS. *International Education Guide: For the Assessment of the Education of the Former USSR and the Russian Federation* [online]. © 2016 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://open.alberta.ca/dataset/d4585ba4-4e8f-4e2b-9038-2fcd943f02cb/resource/42646ac0-5235-4b7b-8151-a360ffbc9ed8/download/lbr-iqas-russia-international-education-guide-2016-12.pdf>

¹⁹ Высшая аттестационная комиссия(ВАК): Общая информация [online]. Dostupné z: <https://vak.minobrnauki.gov.ru/main>

²⁰ V. JEŽKOVÁ, E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum, 2013. s. 119-124. ISBN 978-80-246-2206-4.

²¹ ПОСТУПИ ОНЛАЙН. *Не только ЕГЭ. Вузы, которые могут проводить дополнительные испытания в 2018 году* [online]. © 19.1.2018 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: https://postupi.online/journal/postuplenie-v-vuz/ne-tolko-ege-vuzy-kotorye-mogut-provodit-dopolnitelnye-ispytaniya-v-2018-godu/?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com

Pokud není jednotná státní zkouška úspěšně složena, lze ji opakovat. Je-li vykonána s úspěchem, studenti obdrží potvrzení o úspěšném ukončení středního vzdělávání právě formou jednotné státní zkoušky. Po dosažení excelentních výsledků je udělena medaile za mimořádné úspěchy, která má značný vliv pro přijetí na vysokou školu.

Přijímání ke studiu na vysoké škole v Ruské federaci funguje jinak než v České republice. Přijetí ke studiu na vysoké škole (ať už na bakalářský program či na specialistu) ovlivňují výsledky jednotné státní zkoušky tím způsobem, že zkoušky jsou složeny z předmětů odpovídajících vybíranému zaměření oboru. „*Jedná se o sadu standardizovaných testů pro absolventy středních škol (obdoba americké SAT)*.“²² Na vysokou školu je však možné být přijat i bez přijímacích zkoušek. Takových případů není vůbec málo. Jedná se např. o členy vojensko-vlasteneckých organizací (např. Росгвардия), kteří se ucházejí o vojenské vzdělávací programy či medailisty z olympijských či paralympijských her.

1.4 Formy studia a jeho průběh

V Ruské federaci lze vybírat ze tří forem studia:

- prezenční (очная форма),
- kombinovaná (очно-заочная форма),
- externí (екстернат).

Na studenty nedocházející do zaměstnání je orientována prezenční forma. Ta se samozřejmě odehrává v denní dobu, a to přímo ve vzdělávací instituci. Kombinovaná forma pro své časté uskutečňování ve večerních hodinách také ve vzdělávací instituci bývá nazývána večerní formou studia a je určena studentům, kteří chtějí kombinovat práci se studiem. Externí forma je spojena se samostudiem (předmětů dle studijního plánu) vybraného programu. Její součástí je průběžné zkoušení a závěrečná atestace ve vzdělávací instituci.

Všechny výše zmíněné formy studia zůstaly platné a nezměněné ještě z dob Sovětského svazu. Velmi přehledně jsou zachyceny v dokumentu IQAS-International Education Guide for the assessment of education from the former USSR and the Russian

²² META. *Ruská federace* [online]. © [cit. 2022-10-19] Dostupné z: https://inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/ruska_federace_dbkvs.pdf

Federation z roku 2016²³. Pokud se student z Ruské federace rozhodne podstoupit část studia v zahraničí, tak je to také možné (viz např. Erasmus Mundus).

Když je student na některou z výše uvedených forem studia přijat a řádně zapsán v některém typu vysoké školy v Ruské federaci, tak začíná akademickým rokem, skládajícím se ze dvou semestrů (zimního a letního). Akademický rok trvá od září do června²⁴, což je téměř identické s akademickým rokem v České republice. Vyučování probíhá jak prostřednictvím přednášek (лекция), které jsou stěžejní součástí studia, tak i seminářů (семинарские занятия) a praktických cvičení (практические занятия) či laboratorních cvičení (лабораторные работы). Formy studia jsou podobné realitě studia v České republice, kde je však odlišnější situace v uplatňování kreditního systému, ve způsobech hodnocení či v otázce školného. K implementaci kreditního systému se Ruská federace zavázala v rámci Boloňského procesu s tím, že ho zavede do roku 2010. Kreditní systém (ECTS), jakožto jednotková forma vyjadřující obtížnost předmětu, která by měla být uznávaná v rámci signatářů svých zemí Boloňského procesu a zajišťující tak mobilitu studia, však začal být uplatňován jen na některých vysokoškolských vzdělávacích institucích. Na jiných se stále drží klasický systém z dob Sovětského svazu, kdy bylo pevně stanoveno, kolik předmětů a jakých musí student splnit (a případně kolik si jich může převést do dalšího semestru/akademického roku).

Dvojkolejnost je způsobena tím, že Ruská federace uvedený systém nezakotvila v zákoníku. Nicméně řada vysokoškolských institucí již na kreditní systém přešla a zavedla tzv. individuální studijní plány²⁵. Tyto plány znamenají dělení vyučovaných předmětů na vysokých školách do tří skupin (povinné, nepovinné, volitelné). Nejednotnost je charakteristická i pro hodnocení, při kterém paralelně funguje systém z dob Sovětského svazu a nový systém avizovaný již v roce 2009²⁶.

²³ IQAS. *International Education Guide: For the Assessment of the Education of the Former USSR and the Russian Federation* [online]. © 2016 [cit. 2022-10-19]. Dostupné z: <https://open.alberta.ca/dataset/d4585ba4-4e8f-4e2b-9038-2fcd943f02cb/resource/42646ac0-5235-4b7b-8151-a360ffbc9ed8/download/lbr-iqas-russia-international-education-guide-2016-12.pdf>

²⁴ Tamtéž.

²⁵ EURYDICE. *The European Higher Education Area in 2020 Bologna Process Implementation Report* [online]. © 21.12.2020 [cit. 2022-10-19]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c90aaf32-4fce-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-224631867>

²⁶ IQAS. *International Education Guide: For the Assessment of the Education of the Former USSR and the Russian Federation* [online]. © 2016 [cit. 2022-10-19]. Dostupné z: <https://open.alberta.ca/dataset/d4585ba4-4e8f-4e2b-9038-2fcd943f02cb/resource/42646ac0-5235-4b7b-8151-a360ffbc9ed8/download/lbr-iqas-russia-international-education-guide-2016-12.pdf>

Klasifikační stupnice vysokoškolského vzdělávání v Ruské federaci je obdobná jako ve značné části vysokých škol České republiky, ale s tím, že v opačném pořadí (5-Výborný / Отлично, 4-Dobry / Хорошо, 3-Uspokojivý / Удовлетворительно, 2-Neuspokojivý / Неудовлетворительно, započteno / Зачет, nezapočteno / Незачет).

V případě neúspěšné zkoušky mají studenti možnost ještě dalších dvou pokusů. Vzhledem k značné míře autonomie vysokých škol zavedly některé z nich podrobnější hodnocení, což jim školský zákon umožňuje. V. Ježková o tom ve své přehledové a srovnávací studii píše následující: „Podle školského zákona má každá škola právo zavést vlastní systém známkování. Existují tak např. systémy 10-, 12- a 100 bodové.“²⁷ Závěrem studia, při splnění všech zápočtů a zkoušek, studenti v Ruské federaci podstupují státní závěrečnou zkoušku (государственная итоговая аттестация). Sepsání a obhajoba závěrečné práce před odbornou komisí, která může mít interdisciplinární charakter, je poslední podmínkou pro obdržení diplomu²⁸.

1.5 Studium z hlediska financí

Základní princip financování terciárního školství v Ruské federaci (a potažmo celého školství) výstižně charakterizuje V. Ježková: „Vzdělávání ve státních předškolních, školních a vysokoškolských institucích je bezplatné; existuje také placené vysokoškolské studium. Základním principem financování vzdělávacích zařízení se stalo normativní financování podle počtu žáků. Významný mechanismus zkvalitňování práce škol a zvyšování kvality vzdělávání je spatřován v tom, že vzdělávací zařízení si mají konkurovat v soutěži o uživatele státních a soukromých finančních příspěvků.“²⁹

Toto tvrzení o bezplatnosti vzdělávání ve vysokoškolských institucích je z generalizovaného pohledu sice pravdivé, ale ani na státních vysokých školách není studium bezplatné vždy. Je totiž přesně vymezeno, jaký počet vysokoškolských studentů v poměru k populaci Ruské federace bude z rozpočtu financován. Množství studentů se uvádí na deset tisíc obyvatel, ale často a značně se mění. Vysoké školy

²⁷ JEŽKOVÁ, V. Reforma školního vzdělávání v Rusku. Orbis Scholae: Přehledové a srovnávací studie. 2012, roč. 6, č. 1, s. 101. ISSN 1802-4637.

²⁸ IQAS: International Education Guide: For the Assessment of the Education of the Former USSR and the Russian Federation [online]. © 2016 [cit. 2022-10-19]. Dostupné z: <https://open.alberta.ca/dataset/d4585ba4-4e8f-4e2b-9038-2fcd943f02cb/resource/42646ac0-5235-4b7b-8151-a360ffbc9ed8/download/lbr-iqas-russia-international-education-guide-2016-12.pdf>

²⁹ JEŽKOVÁ, V. Reforma školního vzdělávání v Rusku. Orbis Scholae: Přehledové a srovnávací studie. 2012, roč. 6, č. 1, s. 98. ISSN 1802-4637.

mohou ke studiu přijmout i vyšší počet zájemců, ale tito uchazeči nad rámec musí hradit školné, které není ve všech vysokých školách stejné (může se velmi lišit). Pokud má student výborné studijní výsledky, může mu být školné odpuštěno. K bezplatnému studiu mohou být přednostně přijati například i zdravotně postižení do 18-ti let, sirotci do 23 let, navrátilí se z bojových operací apod. Při studiu lze získat stipendia, kterých je mnoho druhů a jedná se o:

- *Sociální stipendium.*
- *Prezidentské stipendium.*
- *Stipendium guvernérů.*
- *Akademické stipendium.*
- *Stipendijní postgraduální studenti.*
- *Osobní stipendia.*
- *Stipendia na školení.*
- *Stipendia pro studium připravující úředníky.*³⁰

Každé stipendium je ještě děleno do několika dalších upřesňujících podskupin, což ilustruje pestrost celé palety stipendií.

1.6 Vyučovací jazyky

Ve světě ovládá ruštinu asi 500 milionů lidí, z nichž kolem 350 milionů žije za hranicemi Ruské federace³¹. Tato čísla zůstávají přibližně stejná i dnes. Co se ale změnilo je poměr jednotlivých představitelů více než 160-ti národností mnohonárodností Ruské federace. Rusové sice se svými přibližně 80-ti % populace tvoří jednoznačnou většinu, ale dynamické přírůstky obyvatelstva vykazují především menšiny žijící v republikách federace, kde je dominantní náboženství islám. Jedná se např. o Tatarstán (cca 4 % populace), Baškorstán (cca 1,1 % populace) anebo Čečensko (cca 0,6 % populace). Etničtí Rusové vykazují přirozený úbytek obyvatelstva, který nekompenzuje ani migrační zisk z bývalých republik Sovětského svazu³².

³⁰ YOLLIKI. *Akademické stipendium: Typy a velikosti stipendií pro studenty v Rusku* [online]. © 27.9.2020 [cit. 2022-10-20]. Dostupné z: <https://yolliki.ru/cs/training/akademicheskaya-stipendiya-v-godu-razmer-vidy-i-razmer-stipendii-studentam-v/>

³¹ JEŽKOVÁ, V. Reforma školního vzdělávání v Rusku. *Orbis Scholae: Přehledové a srovnávací studie*. 2012, roč. 6, č. 1, s. 102. ISSN 1802-4637.

³² EUSST. *Etnické složení Ruské federace. Národnostní složení obyvatelstva Ruska. Obyvatelstvo podle národnosti.* [online] © 29.12. 2021 [cit. 2022-10-21]. Dostupné z: <https://eusst.ru/cs/etnicheskii-sostav-rf-rossiiskoi-federacii-nacionalnyi-sostav-naseleniya.html>

Tento fakt samozřejmě ovlivňuje i národnostní politiku Ruské federace, kde je klíčová role akulturace spatřována v ruském jazyku. Národnostní otázka je proto také velmi významná ve školním vzdělávání a projevuje se v politice jazykové, se kterou úzce souvisí.

1.6.1 Vnitřní a vnější jazyková politika

Postavení jazyků a vyučovacích jazyků v Ruské federaci je zakotveno mimo jiné ve dvou nejdůležitějších dokumentech: v Ústavě Ruské federace³³ a v zákoně "O vzdělávání"³⁴. V těchto dokumentech jsou zaručena práva občanů získat základní vzdělání v mateřském jazyce a vyučovací jazyk si zvolit dle možností nabízených vzdělávacím systémem. Otázky vyučování státním jazykům jsou ponechány jednotlivým republikám federace. Stejně tak je však stěžejní zachování ruštiny jako jednotícího prvku ve vzdělávání (a nejen v něm), a to nejen z vnitřního pohledu – tedy vůči jazykům minorit na území Ruské federace, ale i z pohledu vnějšího vůči členským zemím Společenství nezávislých států (SNS) a ostatním bývalým státům Sovětského svazu, kde je ruština jazykem početných ruských menšin. V ostatních zahraničních státech, kde má ruština udržovat status světového jazyka či podporovat šíření ruské kultury a vědy. Právě v tomto ohledu hraje nejdůležitější roli Státní institut ruského jazyka A.S. Puškina v Moskvě (Государственный институт русского языка в Москве -ГИРЯМ)³⁵. Ten z pověření Ministerstva vědy a vysokého školství nejenže plní úlohu vysoké školy, vyučuje ruštinu jako cizí jazyk, připravuje učebnice, didaktické pomůcky, připravuje či školí učitele, je zaměřen na podporu a zachování ruštiny v zahraničí³⁶. Nelze však říci, že by uvedený institut byl příliš úspěšný ve vnější části jazykové politiky, protože zde je její činnost ztížena faktory, na které nemá téměř žádný vliv.

Jedním z faktorů je skutečnost, že mimo hranice Ruské federace nebyl v žádné z bývalých republik Sovětského svazu, s výjimkou Běloruska, uznán ruský jazyk za jazyk, který by měl status jazyka státního³⁷. V postsovětských republikách je ruský jazyk buď v pozici subordinativního jazyka, subordinativně-koordinativního anebo

³³ Конституция Российской Федерации [online] <https://constitution.garant.ru/english/>

³⁴ Закон об образовании [online] http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/

³⁵ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИНСТИТУТ РУССКОГО ЯЗЫКА В МОСКВЕ: История и миссия [online] <http://www.pushkin.institute/institut/history/>

³⁶ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. PRAHA: Karolinum 2013. s. 143-146. ISBN 978-80-246-2206-4.

³⁷ Mezi jazykem státním a jazykem úředním je malý významový rozdíl.

koordinativního bilingvismu³⁸. Dále došlo ke zrušení vysokoškolského vzdělávání v ruském jazyce v některých bývalých republikách Sovětského svazu (např. Estonsko či Lotyšsko). Rovněž byl uskutečněn přechod některých postsovětských republik na latinskou abecedu. Týká se to například Turkmenistánu, Ázerbájdžánu, Arménie. V roce 2025 má být tento proces i završen v Kazachstánu. Někteří odborníci chápou tento jev jako projev nacionalismu, jiní zase jako důsledek možné orientace na nové obchodní partnery, kteří využívají „latinku“³⁹. V budoucnosti se v souvislosti s prosazováním latinské abecedy pravděpodobně vyskytnou další problémy. Veškeré vědecké práce, terminologie i písemnictví byly dříve spojené s ruským jazykem a řada oborů byla vyučována pouze na vysokých školách v Ruské federaci. Novým generacím a vysokoškolských absolventů, kteří již absolvují studium psané v „latince“ či jiném státním jazyce než ruštině, bude ruská terminologie psaná v azbuce náročná. Objeví se obtíže se studiem rusky psaných odborných textů. Tendence k druhořadému postavení ruského jazyka v bývalých státech Sovětského svazu byly jednou z příčin velkého odlivu vzdělaného ruského obyvatelstva (tamních menšin) do Ruské federace.

1.6.2 Vyučovací jazyk

V Ruské federaci je uplatňován systém tzv. funkčního bilingvismu (dvojjazyčnosti)⁴⁰. Ve školách existuje přibližně třicet jazyků, ve kterých se vyučuje, mateřských jazyků, které jsou vyučovacími předměty, je více než čtyřicet⁴¹. Počty se mohou každý rok nepatrně lišit vzhledem k tomu, že vzdělávací jazyk určuje příslušná republika v rámci Ruské federace. Je patrné, že celý systém je velmi složitý.

V rámci bilingvismu tedy může žák absolvovat předměty v mateřském jazyce, který ruský není, ale je uznáván právě příslušnou republikou Ruské federace, ve které vzdělávání probíhá. Ve všech školách, kde neprobíhá vzdělávání v ruském jazyce, je ruský jazyk předmětem povinným. Zkouška z ruského jazyka je součástí jednotné státní zkoušky na střední škole a úspěšnost jejího složení ovlivňuje přijetí k terciárnímu vzdělávání. Následkem toho je tendence v klesajícím počtu odučených hodin

³⁸ Mezi jazykem státním a jazykem úředním je malý významový rozdíl.

³⁹ JEŽKOVÁ, V. Reforma školního vzdělávání v Rusku. *Orbis Scholae: Přehledové a srovnávací studie*. 2012, roč. 6, č. 1, s. 103. ISSN 1802-4637.

⁴⁰ ŠVAMBERK-ŠAUEROVÁ, M. *Bilingvní výchova. Přináší dětem jen výhody nebo i rizika?* [online]. © 2.11.2015 [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/bilingvni-vychova-prinasi-detem-jen-vyhody-nebo-i-rizika>

⁴¹ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 149. ISBN 978-80-246-2206-4.

v neruském jazyce ve vyšších ročnících. Přesto však přístup Ruské federace, která podepsala, ale neratifikovala Chartu regionálních nebo menšinových jazyků⁴², musí mít nepříznivý vliv na úroveň znalosti ruského jazyka u žáků neruského původu, kteří absolvovali základní i střední školu v jiném jazyce než ruském. Znalost ruského jazyka u těchto žáků je pak odvislá od mnoha faktorů (příbuznosti jejich mateřského jazyka s ruštinou, jazyk rodičů apod.). Úroveň jazyka, se kterou studenti budou na vysokou školu přicházet, je zmiňována proto, že s digitalizací terciárního školství v Ruské federaci nastanou těžkosti s porozuměním existujícím rusky psaným vědeckým publikacím.

⁴² EUROPEAN CHARTER FOR REGIONAL AND MINORITY LANGUAGES: The objectives of the charter [online] <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/the-objectives-of-the-charter->

2 REFORMY TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V RUSKÉ FEDERACI

V celé první kapitole byl stručně charakterizován současný stav terciárního školství v Ruské federaci. Do tohoto stavu došlo terciární školství celou řadou reforem. Pro pochopení poslední etapy reforem, která nejenže zahrnuje námi zkoumanou Ruskou federaci až po současnost a týká se jí i jedna z jejich nejaktuálnějších částí – digitalizace školství včetně toho terciárního, je třeba zmínit předchozí reformy. Poslední etapa reforem však bývá řadou vědců pohybujících se v prostředí ruského terciárního školství nazývána jako „nepřetržitá reforma ruského vzdělávání“.⁴³

2.1 Dělení reforem z hlediska cílů a ideologie

I. P. Kostěnko z hlediska cílů a ideologie vzdělávací politiky historii vzdělávání v Rusku (v různých systémech a zřízeních) za posledních sto let dělí na čtyři období:

1) *„V období od roku 1918 do roku 1931 proběhla první a zásadní reforma-likvidace tradiční klasické ruské školy spolu s pokusem vybudování nové školy-polytechnické.*

2) *V období od roku 1931 do roku 1956 proběhla naopak likvidace všech naprojektovaných inovací z první reformy, a naopak dochází k znovuoživení klasické ruské školy.*

3) *Období od roku 1956 do roku 1990, které je (nejen pro svou délku 35-ti let) dále děleno do dalších tří odlišně zaměřených period, je druhou zásadní reformou, která má nevyjasněný cíl, který byl všeobecně deklarován jako „pozvednutí vědecké a teoretické úrovně vzdělávání“:*

- *1956-1960 - období přípravné*
- *70. léta 20. století - uskutečnění realizace*
- *80. léta 20. století - období ustálení výsledků*

⁴³ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašismus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 238. ISBN 978-80-8223-008-9.

4) *Období od roku 1990 do roku 2018 (a dále-vlastně doposud), plánované zničení školství v Ruské federaci podle západních vzorů za západní peníze.*“⁴⁴

Z. Pávišová⁴⁵ k tomuto tvrdí, že „školská reforma v Rusku již udělala významný krok vpřed, aby se vzdělávací systém vyrovnal západnímu, liberálnímu přístupu ve vzdělávání“⁴⁶ a k této etapě reformem dodává, že „Rusko prochází změnami, které v západních zemích probíhaly v 60. a 70. letech minulého století. Rusko si svoji ztrátu uvědomuje a svými reformami je připraveno se západu přiblížit.“⁴⁷

Z tohoto důvodu se detailněji zaměříme na období od roku 1990, protože digitalizace se právě tohoto období týká. Nicméně ještě před tím, než si čtvrté období reformem přiblížíme, tak si velmi stručně charakterizujeme i předešlá tři období, která k němu vedla. Příznačné je, že řada českých odborníků v pedagogice i andragogice zaměřujících se na Ruskou federaci (a země bývalého Sovětského svazu) vymezuje počátky reformem obdobím přestavby (perestrojky) – tedy do 80. let 20. století (např. V. Ježková⁴⁸). Ve skutečnosti byly reformy v Rusku započaty mnohem dříve. Přesně tyto procesy zkoumal a popsal ruský vědec a pedagog I. P. Kostěnko⁴⁹ či vědkyně a pedagožka O. N. Četveriková.

2.2 Dělení reformem z hlediska výsledků

Z hlediska výsledků jsou reformy děleny do tří období:

- 1) *Období od roku 1918 do roku 1931 – kde došlo k poklesu znalostí*
- 2) *Období 1931 do roku 1956 – velmi rychlý růst kvality*
- 3) *Období od roku 1956 do roku 2018 - dlouhodobý, nerovnoměrný, ale trvalý pokles kvalit.*⁵⁰

⁴⁴ КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, roč. 1, s. 55 [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

⁴⁵ Autorka Pávišová hodnotí období reformem v Ruské federaci od roku 1991 částečně pozitivně.

⁴⁶ PÁVIŠOVÁ, Z. *Vzdělávací systém v Rusku* [online]. © 18.4.2006 [cit. 2022-10-28]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZO/531/VZDELAVACI-SYSTEM-V-RUSKU.html>

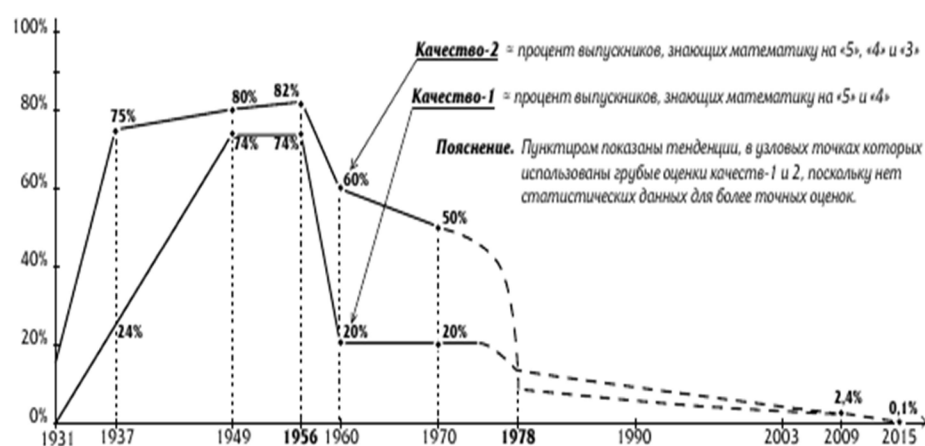
⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ JEŽKOVÁ, V. Reforma školního vzdělávání v Rusku. *Orbis Scholae: Přehledové a srovnávací studie*. 2012, roč. 6, č. 1, s. 95. ISSN 1802-4637.

⁴⁹ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašismus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 238. ISBN 978-80-8223-008-9.

⁵⁰ КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, roč. 1, s. 56 [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

Velmi přehledně jsou trendy znalosti žáků zobrazeny v grafu č. 1 od I. P. Kostěnka, kde je graf pravděpodobnostním modelem procesu změny kvality znalostí studentů. Kvalitativní parametry, na kterých byl postaven, byly vypočítány pomocí dostatečně velkých vzorků od velkého množství studentů, absolventů škol, uchazečů o vysoké školy v zemi za stejnou dobu. Teorie pravděpodobnosti a praxe aplikace metod matematické statistiky (přibližné odhady parametrů) přesvědčuje, že i relativně malé vzorky nesou důležité informace, které mohou být zobecněny na celou populaci a je zřejmé, že případné malé výkyvy parametrů nezmění tendence, ani její rychlost⁵¹.

Graf č. 1 – Trendy v kvalitě znalostí absolventů škol od roku 1931 do roku 2015⁵²

2.2.1 Principy ruského klasického gymnázia před obdobím první reformy

Tradiční ruská škola, neboli též principy ruského klasického gymnázia se rozvinuly především v období od konce 19. a začátku 20. století⁵³. Jeho základy byly založeny na křesťanské tradici. Univerzity se vynořily z klášterů s úkolem „výchovy osobnosti“. Univerzita (universum-vesmír) měla vychovávat osobnost, která bude obrácená k Bohu (obecněji k ideálům). Tato škola vyrostlá z teologie na každé úrovni usiluje dát souhrnný soubor zásad bytí, což ji viditelně spojuje s antickou školou. Tradiční ruská škola byla zaměřena především na základní disciplíny, humanitní znalosti a jazyky. Měla spoustu příznivců, ale i odpůrců⁵⁴. Odpůrci celosvětově patří k těm, kteří univerzální (opět universum-vesmír) vzdělávání tohoto typu chápou jako instituci

⁵¹ КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, roč. 1, s. 56 [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

⁵² Tamtéž.

⁵³ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašismus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 238. ISBN 978-80-8223-008-9.

⁵⁴ KARA-MURZA, S. G. *Manipulace vědomím*. MON Trade, 2020. s. 178. ISBN 978-80-908011-0-3.

předávající pro skutečný život neužitečné znalosti. Zatímco příznivci tohoto vzdělávání chápou úkol školy jako „přípravu k cestě“ a nikoli jako poskytnutí dovedností a informací pro řešení konkrétních praktických problémů⁵⁵. Tomuto dodnes trvajícímu sporu o charakter vzdělávání se věnoval v Československu (a v nástupnické ČR) V. Pařízek, který ohledně podstaty výchovy a užitečnosti vzdělání k tomuto typu vzdělávání říkal následující: „*Vzdělávání neopomíjející orientaci člověka na hlubší kvalitu života a na cesty k němu, to znamená vzdělání nezatačující duchovní rozměr na okraj, je alternativou k ekonomizujícímu programu dneška vedoucímu k vyčerpání Země a sebezničení*“⁵⁶ a k významu takového vzdělávání dodává charakteristiku, jaké toto vzdělávání je: „*Vzdělávání, uvádějící na cestu odpovědného sebepřesahování, při němž člověk to, co je hodnotnější nejen poznává, nýbrž se pro to také rozhoduje, je páteří společnosti.*“⁵⁷ Podstata klasické ruské školy tkví v tom, že představuje charakteristický rys antického myšlení – tedy umění přeměnit každý problém na elementární. Myšlenky ruské tradiční školy však nepatří pouze minulosti. I dnes a v období různých reforem vždy v nějaké míře (třeba i značně omezené) existovaly a existují, a to jak v Ruské federaci, tak i v některých nástupnických zemích Sovětského svazu. Nyní v celkovém počtu asi sto škol⁵⁸. Nicméně tradiční školy byly běžným jevem až do roku 1918 – tedy do říjnové revoluce. Dnes se naopak jedná o vzácnost.

2.2.2 První období reforem (1918-1931)

Velká říjnová socialistická revoluce byla bezpochyby velkým přelomem v roce 1917, a jak už tomu bývá, tak první reformy byly započaty ve školství a to bezprostředně v roce 1918.⁵⁹ Zlomový zde byl dekret z října 1918 „O jednotné pracovní škole“ (О единой трудовой школе).⁶⁰ V tomto dokumentu, dle metodických pokynů tehdejšího ministerstva školství, vzdělávací činnost spočívala nikoli v učení, ale v řešení problémů.

⁵⁵ KARA-MURZA, S. G. *Manipulace vědomím*. MON Trade, 2020. s. 178. ISBN 978-80-908011-0-3.

⁵⁶ PAŘÍZEK, V. Podstata a struktura výchova. In HORÁK, V., M. KRATOCHVÍL a V. PAŘÍZEK. *Základy pedagogiky*. Liberec: TUL, 2001. s. 7. ISBN 80-7083-534-6.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, roč. 1. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

⁵⁹ Zatímco však I. P. Kostěnko ostře rozlišuje období do roku 1931 a po něm, tak autorský kolektiv Ježková, Walterová, Abankina a Abankina neurčitě vymezují toto období až po přelom 50. až 60. let 20. století.

⁶⁰ KARA-MURZA, S. G. *Sovětská civilizace I*. Praha: MON Trade, 2021. s. 147. ISBN 978-80-908011-1-0.

Na uvádění tohoto principu do škol dohlížela státní komise pro vzdělávání, v jejímž čele stál A. V. Lunačarskij⁶¹. Kromě Lunačarského principy „nové“ pedagogiky prosazovali zastánci marxisticko-leninské doktríny jako N. K. Krupská⁶² a M. N. Pokrovskij⁶³. Za reformami se skrývalo velké experimentování bez jakékoli ideové opozice a manuální práce byla vyzdvihována jako všemohoucí pramen rozvoje osobnosti. Rovněž byla v tomto období odstraněna „autoritativnost“ pedagogiky s důrazem, že je potřeba se „učit svobodně a bez nátlaku“, s čímž souvisel i zákaz trestat narušovatele disciplíny, nepřístupnost domácích úkolů a zrušení známek či zkoušek (i přijímacích). Jako forma nátlaku byly chápány dokonce i diktáty. Ideovou bází experimentu byla pedologie, což byla odnož psychoanalýzy S. Freuda a při prosazování tohoto principu byl nejvíce z tehdejší partajní nomenklatury aktivní L. Trockij, který kombinací myšlenek K. Marxe a S. Freuda zamýšlel vytvořit nadčlověka a novou společnost⁶⁴. Právě na prvním pedologickém sjezdu v roce 1928 hovořil i A. V. Lunačarskij a N. I. Bucharin, který řekl následující: „*My teď musíme zaměřit všechny naše síly na to, abychom v co nejkratším čase vytvořili určitou kvalitu živých dělníků, kvalifikovaných, speciálně vyškolených strojů, které bychom mohli hned nainstalovat a spustit do provozu.*“⁶⁵ I zde lze spatřovat paralelu se současnou snahou některých dnešních reformátorů vytvořit namísto tvůrčího člověka biorobota – spotřebitele.

Vzhledem k tomu, že se pedologie projevila jako ideový proud naprosto cizí hodnotám ruského civilizačního okruhu a v zemi se začínaly projevovat známky negramotnosti a vzdělávání bylo na velmi nízké úrovni, tak se nakonec vedení státu už na samém konci 20. let 20. století rozhodlo z vedení Národního komisariátu vzdělávání (Народный комиссариат просвещения)⁶⁶ odvolat A. V. Lunačarského.

Celá první reforma skončila naprostým propadem úrovně vzdělávání a jako důsledek byla federálními orgány Sovětského svazu zlikvidována i na úrovni teorie pedologie. Důsledek pro terciární školství byl pak následující: všechna pedologická zařízení

⁶¹ SOMR, M. a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: SPN, 1987. s. 131-139. SPN 46-00-43/1.

⁶² Tamtéž.

⁶³ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. A. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 81-82. ISBN 978-80-246-2206-4.

⁶⁴ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašismus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 240. ISBN 978-80-8223-008-9.

⁶⁵ BUCHARIN, N. I. In: ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašismus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 240. ISBN 978-80-8223-008-9.

⁶⁶ ЗУБКОВ, И. В. *Народный комиссариат просвещения*: [online] [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: https://bigenc.ru/domestic_history/text/2249947

i fakulty byly zrušeny a stejně tak i pedologie jako samotná specializace⁶⁷. Tímto rozhodnutím rady lidových komisařů Sovětského svazu, což byl v té době nejvyšší orgán Sovětského svazu vůbec, začíná i druhé období reforem (viz graf č. 1). Jedná se o návrat školství k principům tradiční ruské školy neboli též ruskému klasickému gymnáziu.

2.2.3 Druhé období reforem (1931-1956)

Reforma, která byla návratem ruského školství k principům tradiční ruské školy (ke klasickému ruskému gymnáziu), byla započata v roce 1931. Z grafu č. 1 je patrné, že reforma byla rozeběhnuta rychle a uplatňována razantně. Řízení reformy přímo převzal tehdejší odbor školství ÚV KSSS. Ježková uvádí, že: „*V dalších desetiletích dominovala normativní pedagogika. Pokusné školy, řízené centrálně, se začaly bez valného úspěchu orientovat na zlepšení gramotnosti a znalostí žáků v důsledku neúspěšnosti jednotné pracovní školy. Rozvoj myšlenkových proudů a pedagogických koncepcí omezovala přísná státní a ideologická kontrola.*“⁶⁸

I. P. Kostěnko však upřesňuje, že ideologizací bylo dotčeno pouze humanitní vzdělávání, ale netýkala se přírodovědného, které se vrátilo k předrevolučním učebnicím, metodice i programům.⁶⁹

Přijatá opatření, která reformu charakterizovala, byla následující: povinná školní docházka, přechod na povinné školní vzdělávání v rozsahu sedmileté základní školy v průmyslových městech, rozvíjení sítě středních pedagogických škol. Také byla zavedena pětistupňová klasifikační stupnice a započal se proces zavedení klasifikačních norem závazných pro všechny školy, tedy i pro školy vysoké. Síť terciárního školství byla rozvíjena také. Týkalo se to především pedagogických institutů. S. G. Kara-Murza tvrdí, že úspěchy v této době se vyznačovaly tím, že výstupem vzdělávání byly bytosti se širokým přehledem a zvnitřněnými hodnotami. To vše se projevilo i během druhé světové války (v tehdejším Sovětském svazu i v Ruské federaci nazývané Velká

⁶⁷ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitalna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 241. ISBN 978-80-8223-008-9.

⁶⁸ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 81. ISBN 978-80-246-2206-4.

⁶⁹ КОСТЕНКО, И. П. *1930–1956 гг. Возрождение и рост русской школы (статья третья)* [online] © 2013 [cit. 2022-11-2]. Dostupné z: http://www.mathnet.ru/php/archive.phtml?wshow=paper&jrnid=mo&paperid=515&option_lang=rus

vlastenecká válka). V boji byla projevena podstata unifikované všeobecně-vzdělávací školy, nedělící populaci na elitu a dav⁷⁰.

Právě ve 30. letech 20. století proslul svou pedagogickou koncepcí jeden z pedagogů, který definoval metody pedagogického myšlení 20. století – a sice A. S. Makarenko. V období prvních reforem upadl v nemilost a přispěly k tomu i neshody s N. Krupskou a s Ústředním výborem Komsomolu. Ve 30. letech se jeho koncepce (a to hlavně díky výsledkům jeho práce s mladistvými delikventy) dostávala do popředí velmi pomalu, ale plně začínala být prosazována až po jeho smrti ve 40. letech 20. století.

Ve vztahu k terciárnímu vzdělávání se často zapomíná na skutečnost, že A. S. Makarenko se nepohyboval teoreticky i prakticky pouze na poli pedagogiky, ale i na poli andragogiky a též managementu, a to v takové míře, že o mnoho desetiletí později inspiroval řadu nadnárodních globálních firem – ať už se jednalo o řízení okolo os, podnikové univerzity, multiprojektové řízení či super-flexibilní scénáře. Cílem koncepce byly vždy tvůrčí osobnosti a nikoliv „biorobotičtí“ spolupracovníci. Jeho koncepci nahrával i fakt, že v této epoše Sovětského svazu stále ještě koexistovaly různé formy vlastnictví – od výrobních družstev přes sovchozy až po znovuobjevené akciové společnosti. Pro člověka takového formátu, jako byl A. S. Makarenko, to sice není příliš moc a příliš vystihující jeho přínos pedagogice, andragogice a managementu, ale přesto jeho dekorování prezidiem Nejvyššího sovětu SSSR 31. ledna 1939 (krátce před jeho smrtí) bylo alespoň drobným zadostiučněním⁷¹.

Zároveň to bylo poprvé, kdy došlo v Rusku ke zcela systematickému provázání vzdělávání terciárního s průmyslovou výrobou a jejich společnými výrobními závody a rovněž k řízení formou samosprávy. V komuně F. E. Dzeržinského (tak se jmenovala komuna, kterou A. S. Makarenko vedl) byla otevřena dělnická fakulta Charkovského strojnického institutu a nedlouho po otevření fakulty dokončili komunardi pod vedením inženýrů první fotoaparáty typu Leica, které se nabízely pod značkou FED. Takto podobně se započal i proces vývoje elektrických vrtaček a brzy byla zprovozněna rovněž továrna na výrobu těchto přístrojů⁷². Provázanost terciárního vzdělávání s průmyslovou výrobou a společnými výrobními závody řízenými samosprávou se pak

⁷⁰ KARA-MURZA, S. G. *Manipulace vědomím*. MON Trade, 2020. s. 178-179. ISBN 978-80-908011-0-3.

⁷¹ PECHA, L. *A. S. Makarenko pedagog, spisovatel, člověk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 291-292. SPN 14-386-88.

⁷² Tamtéž, s. 289-290.

ukázala kriticky důležitou o pouhé desetiletí později – v průběhu 2. světové války a vedla ke vzniku tzv. Suvorovských učilišť, ve kterých chlapci procházeli vojenskou přípravou. Do tohoto období spadá i důležitý zlom v terciárním školství, který nastal odchodem mnoha učitelů na frontu: na akutnosti nabyla otázka přípravy nových učitelů a jejich zvyšování kvalifikace spojené s rozvojem pedagogické vědy, což vyústilo v založení akademie pedagogických věd RSFSR v roce 1943 v čele s akademikem V. P. Pořomkinem. Jedním z návratů do období před VŘSR byly i zkoušky ze všech předmětů u maturity, jak tomu v předrevolučních gymnáziích bývalo.

Souhrnem lze říci, že 2. světová válka byla „zkouškou ohněm“ vzdělávacího systému založeného na ruské klasické škole. A kromě již zmíněného grafu č. 1 tomu nasvědčuje i následující skutečnost: 76 % všech vědeckých objevů v Rusku bylo učiněno v 50. až 60. letech 20. století na sklonku tohoto období reforem⁷³. Velkým potvrzením kvality nastavení vzdělávacího systému této doby, etapy vzkříšení klasické ruské školy, byl i postoj tehdy už ideového protivníka – Spojených států amerických. Vzhledem k úspěchům vzkříšené klasické ruské školy byla ve Spojených státech amerických vytvořena vládní komise pro studium sovětského systému vzdělávání a do jejího čela byl jmenován rodák z Ruska H. G. Rickover. Ve své zprávě učinil závěr, že americký vzdělávací systém je v žalostném stavu a za tím sovětským zaostává. Zprávu přednesl v kongresu Spojených států amerických a zdůraznil, výzva, kterou nám předložil Sovětský svaz, nespočívá v tom, že by byl vojensky silnější, ale v tom, že ohrožuje Spojené státy americké systémem vzdělávání.⁷⁴ Kongres Spojených států amerických na základě jeho vystoupení přijal rozhodnutí usilovat o snížení kvality vzdělávání v Sovětském svazu.

2.2.4 Třetí období reforem

Období, kterému se také někdy říká Chruščovovská reforma, bylo jakýmsi návratem k marxistickému pojetí prvních reforem po VŘSR a snažilo se oživit myšlenky 20. let 20. století⁷⁵.

⁷³ КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, roč. 1. s. 59 [cit. 2022-11-5]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

⁷⁴ EFIMOV, V. *Globálne riadenie a človek. Ako vystúpiť z matrice*. Torden, 2020. s. 255-256. ISBN 978-80-89903-56-6.

⁷⁵ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 82. ISBN 978-80-246-2206-4.

Ve všech sférách hospodářství Sovětského svazu se přehodnocovalo a zpochybňovalo vše z minulého desetiletí a hlavně nemarxistické. Došlo tak na reformování i zjevně úspěšných koncepcí a úspěchy v terciárním školství (potažmo v celém školství) byly příkladem. Koncepce klasického ruského gymnázia byla nemarxistická a navíc z doby předrevoluční. Kromě toho, že se tento předrevoluční systém opíral o tradice ruského gymnázia, tak do sebe vstřebával i vše nejlepší dosažené v oblasti vzdělávání v okolním světě. Jednotnost systému měla ještě tu výhodu, že zdokonalování metodiky vyučování předmětů i kontrolu kvality vzdělávání na celém území Sovětského svazu bylo možné dělat každoročně. Umožňovala to i existence jednotného metodického centra, které fungovalo jako součást tehdejšího Ministerstva vyššího a středního školství.

Jednu z prvních změn, kterou marxističtí reformátoři navrhli, byla změna školských programů matematiky. To, že se jednalo o ničení fungujícího systému bylo zřejmé. Dokumentovat to můžeme na různých příkladech. Jedním z nich byl návrh učit nejprve desetinná čísla a až poté zlomky. Objevila se i snaha učit prvky vysokoškolské matematiky už na středních školách nebo zavádění zkoušek formou testů především v terciárním školství, což nejenže omezovalo tvůrčí potenciál studentů, ale byly tehdejšími studenty posměšně nazývány „hádkami“⁷⁶. Uvedené příklady jsou zlomkem toho, co by se dalo nazvat porušením základních didaktických principů, které byly s úpravami formulované a ustálené po staletí od M. F. Quintiliana přes J. A. Komenského až po K. D. Ušinského.⁷⁷

Ve vztahu k digitalizaci je v této souvislosti žádoucí zmínit i princip systematického počítání nazpaměť: *„Kultivování vnitřní pozornosti soustředěného myšlení při počítání a řešení úloh nazpaměť (bez pera a papíru, kalkulačky) v průběhu všech let studia.“*⁷⁸ I tento princip reformátoři v tomto období narušili.

Reformátoři v tomto období jednotnou strukturu narušili vytvořením nových sociálních institucí k řízení reformy – Ministerstvo osvěty SSSR (existovala větev Ministerstvo osvěty RSFSR). Byly připravovány nové učebnice a likvidovány tradice a tradiční metody, měněny předměty a směrnice, docházelo k vytlačování profesionálů z řízení a jejich nahrazování poslušnými stranickými činiteli. Byla ignorována kritika a praxe,

⁷⁶ EFIMOV, V. *Globálne riadenie a človek. Jako vystúpiť z matrice*. Torden, 2020. s. 257. ISBN 978-80-89903-56-6.

⁷⁷ VETEŠKA, J., T. VACÍNOVÁ a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: Andragogika na prahu 21. století*. Praha: UJAK, 2011. s. 95-96. ISBN 978-80-7452-012-9.

⁷⁸ EFIMOV, V. *Globálne riadenie a človek. Jako vystúpiť z matrice*. Torden, 2020. s. 258. ISBN 978-80-89903-56-6.

což bylo kryto nejvyššími státními a stranickými místy. Výsledky zmiňovaných reforem lze stručně shrnout takto: v 70. letech bylo učiněno 18% vědeckých objevů a Výzkumné centrum vzdělávání SSSR již zmiňovalo pokles úrovně ve všech stupních škol a tudíž šířící se funkční negramotnost. Ve vztahu k terciárnímu školství to již ovlivňovalo kvalifikaci a kulturu specialistů a vědců a jejich profesní chyby pak v konečném důsledku znamenaly jedny z příčin nedávných průmyslových a ekologických katastrof. V 80. letech 20. století byla učiněna už jen pouhá 2% vědeckých objevů a bylo konstatováno, že studenti méně ví a hůře rozumí⁷⁹. Kvalita tak dosáhla úrovně z časů úpadku v období po VŘSR (tedy v období prvních reforem). Výše uvedené opět zřetelně znázorňuje graf č. 1, kde pád kvality na začátku tohoto období reforem je bezprostřední a velmi prudký. Od roku 1960 do poloviny 70. let 20. století kvalita stagnuje a poté pokračuje pozvolným pádem dolů. Příznačné je to, že i přesto, že v období tzv. perestrojky⁸⁰ se přiznával neblahý důsledek reforem pro všechny stupně školství, tak novodobí reformátoři navrhovali řešení ještě radikálnější, které se však vůbec neohlíželo na úspěchy druhého období reforem; právě naopak.

2.2.5 Čtvrté období reforem (1991 – doposud)

Závěr třetího období reforem spadal do přelomu 80.-90. let 20. století-tedy do období perestrojky, jež nastartovala celospolečenské změny v Sovětském svazu, které vyústily v jeho rozpad do 15 nezávislých států. Dne 19. prosince 1991 tak vzniká i nástupnický subjekt v podobě Ruské federace. Později 31. března 1993 byla podepsána federální smlouva mezi centrem a republikami federace a 12. prosince 1993 byla zvolena Státní дума (parlament) a Ústava byla přijata tentýž den.⁸¹ Sovětský svaz se přeměnil na SNS (Společenství nezávislých států) přesto, že obyvatelstvo očekávalo demokratizaci a nikoli zánik mnohonárodnostního státu, což bylo stvrzeno i všesvazovým referendem v roce 1991.⁸² V různé intenzitě byly reformy spuštěny ve všech státech SNS, přičemž v Ruské federaci pro ně byla příznačná rychlost, množství i jejich intenzita. Reformy se týkaly všech sektorů hospodářství a ve školství se dotkly všech jeho stupňů bez výjimky, tedy i školství terciárního. V rámci školství byly reformovány jak instituce

⁷⁹ КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, roč. 1. s. 60 [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

⁸⁰ V Československu bylo toto období od roku 1985 do roku 1991 známé jako tzv. přestavba.

⁸¹ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 20-21. ISBN 978-80-246-2206-4.

⁸² Tamtéž.

vzdělávací politiky, tak i vzdělávací instituce samotné, principy a cíle vzdělávací politiky či řízení a financování školství. Hluboká transformace školství uskutečněná ve více etapách byla vypracována pod záštitou Světové banky a charakter je obecně zanesen v jejích dokumentech z roku 1994 a 1995 (Rusko-přechodné období ve vzdělávání) a z roku 1999 (Obnova vzdělávání v Rusku), kde je obecnou charakteristikou přizpůsobení se tržnímu prostředí a otevřené společnosti.⁸³

Období reformem, kde prvními a nejdůležitějšími počiny byl Školský zákon z roku 1992 a Ústava Ruské federace z roku 1993, pak vyústilo v závěrečnou etapu na začátku 20. let 20. století směrem k digitalizaci školství, což je započatý probíhající proces, k němuž se po podrobnějším rozebrání reformních kroků dostaneme na konci kapitoly a u níž zůstaneme v kapitolách následujících.

2.2.5.1 Principy a cíle vzdělávací politiky

Tím, čím si prošlo evropské a americké školství v 60. a 70. letech 20. století, si ve větší a mnohem radikálnější formě procházela Ruská federace bezprostředně po svém vzniku v 90. letech 20. století.⁸⁴ Již předešlé období perestrojky se neslo v duchu fetišizace trhu jako mechanismu rozdělování a tektonický posun směrem k výrobě spotřebního zboží, kde významnou roli hrály elektrospotřebiče či IT technologie, předurčilo rozsáhlou reorientaci hospodářství ve prospěch spotřebitele. Tato reorientace plně nabrala na síle teprve v roce 1991 a v nově vzniklém státě nemohla minout ani oblast školství. Zaměření na spotřební zboží si samozřejmě žádá i orientaci vzdělávacího systému na tvorbu spotřebitelů a tento nový princip výstižně charakterizoval jeden z novodobých reformátorů a ministr školství (v období od roku 2004 do roku 2012) A. A. Fursenko, který řekl, že hlavním cílem vzdělávání je vychovat kvalifikovaného spotřebitele.⁸⁵ S. G. Kara-Murza k tomu navíc dodává, že se čtvrtým obdobím reformem přišla i reforma jazyka, který používá politické zjemnělosti zakrývající reálný smysl jevů a vypomáhá si vytvářením nových pojmů. Proto se například v žádném z dokumentů nepoužilo slovo kapitalismus.⁸⁶ Namísto toho je používán politicky korektní obrat „tržní ekonomika“.

⁸³ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 159. ISBN 978-80-8223-008-9.

⁸⁴ PÁVIŠOVÁ, Z. *Vzdělávací systém v Rusku* [online]. © 18.4.2006 [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZO/531/VZDELAVACI-SYSTEM-V-RUSKU.html>

⁸⁵ SRSPOL. *Někteří ruští učitelé odmítají vyučovat podle moderních učebnic, mají otupovat děti*. [online] © 2017 [cit. 21.11.2022]. Dostupné z: <http://www.srspol.sk/clanek-nekteri-rusti-ucitele-odmitaji-vyucovat-podle-modernich-ucebnic-maji-otupovat-deti-14889.html>

⁸⁶ KARA-MURZA, S. G. *Manipulace vědomím*. MON Trade, 2020. s. 69. ISBN 978-80-908011-0-3.

Formováním tržních vztahů vznikla v oblasti vzdělávání potřeba nastartování procesu informatizace.⁸⁷ Ekonomizující program sledované epochy vyžaduje formování nového myšlení. Ne náhodou byla tedy vypracováním principu vzdělávání pověřena mimo jiné Vysoká škola ekonomiky, kde její úloha spočívala v selekci, výchově a stimulaci lidských zdrojů.⁸⁸ Základním cílem současného školství má být vzdělání umožňující realizaci v informační společnosti. V tomto cíli je zřetelná provázanost zájmů bankovního sektoru a nadnárodních IT společností s terciárním školstvím. Spolu s tím Vysoká škola ekonomiky uplatňuje tzv. kompetenční přístup s cílem naučit tolik vědomostí, ale umět s nimi zacházet.⁸⁹ Tento přístup je velmi podobný snaze MŠMT ČR v rámcových vzdělávacích plánech.

Dalším centrem určujícím principy a cíle vzdělávací politiky je RAO (Ruská akademie vzdělávání, v roce 1999 přejmenovaná z původní APN, Akademie pedagogických věd), která poskytovala vědeckou podporu pro zlepšení školství a připravovala reformy v 70. a 80. letech 20. století. Tato organizace prosazuje kompetenční přístup a příznačné je, že ideologem projektu „rozvoje bez znalostí“ je tým vedený L. Ljubimovem z VŠE.⁹⁰

Nedošlo k poučení z historie a následného kolapsu vzdělávání z období prvních reforem. I. P. Kostěnko navíc pojmenovává univerzální metodologii prvního, třetího a čtvrtého období reforem:

- 1) odříznutí pedagogického myšlení od národních tradic a jejich diskreditace,
- 2) nahrazení jasných a ověřitelných jevů a skutečností neověřitelnými a nedosažitelnými („nesplňuje moderní požadavky“),
- 3) vymýšlení nových myšlenek a teorií s atraktivním designem,
- 4) návrat myšlení a vyučovacích metod, které se v praxi neosvědčily (např. pedologie),
- 5) principy a metody zbavené smyslu obsahu vzdělávání,
- 6) neustálá destabilizace vzdělávání,

⁸⁷ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 41. ISBN 978-80-246-2206-4.

⁸⁸ EFIMOV, V. *Globálne riadenie a človek. Jako vystúpiť z matrice*. Torden, 2020. s. 259. ISBN 978-80-89903-56-6.

⁸⁹ КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, roč. 1. s. 62-63 [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

⁹⁰ Tamtéž.

- 7) blokování analýzy výsledků,
- 8) pronikání k moci a odstranění profesionálů z vedení,
- 9) vytváření institucí,
- 10) důslednost a vytrvalost.

Spolu s pojmenováním deseti bodů univerzální metodologie reformátorů prvního, třetího a čtvrtého období reforem I. P. Kostěnko rovněž konstatuje, že právě APN/RAO (Akademie pedagogických věd/Ruská akademie věd) hraje svou roli při poklesu vzdělávání.⁹¹ Kromě názoru politiků, odborníků různých disciplín a pedagogů došlo také k vyjádření principů a cílů vzdělávací politiky Ruské federace v oficiálních dokumentech. Tím prvním je Národní doktrína vzdělávání v Ruské federaci (Национальная доктрина образования в Российской Федерации), která určuje principy ve vzdělávací politice státu, směry rozvoje, cíle (spolu s metodami dosažení). Obsahuje všeobecné ideje o národní kultuře, patriotismu, občanské společnosti a demokracii, ale také zmiňuje trh práce, organizování vyučování s ohledem k vědeckému poznání a celoživotní vzdělávání. Je zde rovněž přítomna část věnovaná různorodosti vzdělávacích zařízení a možnostem variací a kombinací vzdělávacích programů, čímž je akcentován fakt, že součástí čtvrtého období reforem bylo zrušení monopolu státu ve vzdělávání. Vznikají nestátní školy či školy alternativní vůči tradičnímu vzdělávání.

Tento trend neminul ani terciární vzdělávání a mohly tak vzniknout vysoké školy propojené s bankami, pojišťovny či nadnárodními firmami zabývajícími se informačními technologiemi. Příkladem může být Akademie IKT, která vznikla na základě dohody mezi čínskou firmou Huawei (jedna z vedoucích globálních společností v oblasti informačních technologií) a DVFU (Dálně východní federální univerzita) na ostrově Russkij, kde bude studium probíhat podle programu schváleného společností Huawei. Dále lze uvést korporativní univerzitu Sberbank (Ruská banka a pojišťovna), která spolu s DVFU vyučuje studenty digitální ekonomiky.⁹² Vstupu korporací do vzdělávání je v ruské společnosti velmi kontroverzní. Tržní chápání

⁹¹ КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, roč. 1. s. 62-63 [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

⁹² DVFU. *International cooperation. News in Press-centre* [online] © 5.12.2017 [cit. 2022-11-20]. Dostupné z: https://www.dvfu.ru/school/school_of_data_economy/news/sberbank_teaches_goal_setting_students_in_the_school_of_digital_economy_university/

terciárního vzdělávání je s ohledem na vstup ze strany zahraničních investorů považováno za nedůvěryhodný.⁹³

Rovněž J. Keller upozorňuje na problém tržního chápání vzdělávání, kde „škola jako firma“ znamená pozvolné kastování společnosti dle sociálně-ekonomického zázemí studentů prostřednictvím školného, snahu o privatizaci a zpoplatnění škol a v konečném důsledku půjde o snížení kvality terciárního vzdělávání.⁹⁴ Na zmíněné riziko bylo rovněž poukázáno Členy společenství učitelů v roce 2010 v otevřeném dopisu tehdejšímu prezidentovi Ruské federace D. A. Medvěděvovi. Je v něm varování před hrozícím nebezpečím vzniku tzv. „elitních škol“ a „škol obyčejných“, což může směřovat k hromadné degradaci populace a rozkastování společnosti.

Druhým dokumentem je prioritní Národní projekt vzdělávání (Приоритетный национальный проект образование), který byl vyhlášen prezidentem Ruské federace V. V. Putinem v roce 2005. Dokument pojednává o cestách vedoucích k urychlení modernizace vzdělávacího systému tak, aby odpovídal sociálně ekonomickým podmínkám a transformačním požadavkům společnosti. Je zde poprvé zmíněna implementace digitálních vzdělávacích zdrojů jako forma realizace inovativní školy a modernizace regionálních vzdělávacích systémů. V rámci uvedené modernizace se počítá se zaváděním internetu do vzdělávání spolu s podporou šíření digitálních technologií do všech oblastí výroby a života společnosti. Kromě změn výsledků vzdělávání spojených se zaváděním digitálních technologií souběžně je zdůrazněna individualizace vzdělávacích programů a financování škol podle počtu žáků.⁹⁵

Pouhé čtyři roky po vydání zmíněného dokumentu zhodnotil tehdejší ministr školství Ruské federace A. A. Fursenko efekt projektu negativně s tím, že úroveň vzdělávání v Ruské federaci je nízká. Důsledkem bylo pozměnění a přejmenování stávajícího dokumentu na Národní vzdělávací iniciativa Naše nová škola (Национальная образовательная инициатива Наша новая школа) v roce 2010, přičemž se v jednotlivých bodech koncepce opakují podobné principy a teze a klade se velký důraz na jejich zavádění. Netýká se to jen větší individualizace a selektování škol, ale i změny role ředitele směrem k větší svobodě a odpovědnosti či psychických

⁹³ EFIMOV, V. *Globální řízení a člověk. Jako vystupit z matrice*. Torden, 2020. s. 259. ISBN 978-80-89903-56-6.

⁹⁴ KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: SLON, 2011. s. 74-82. ISBN 978-80-7419-059-9.

⁹⁵ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 37-38. ISBN 978-80-246-2206-4.

zvláštností žáků, včetně inkluze v ruských školách. Též je akcentováno používání digitálních technologií, které budou využívány v budoucnosti. Jako didaktické pomůcky jsou často zmiňovány interaktivní tabule a všeobecně už i procesy informatizace. Uplatnění se v podmínkách informační společnosti je chápáno jako klíčová kompetence, kterou by jako svůj cíl měla chápat i současná škola. V principech a cílech vzdělávací politiky lze v rámci poslední etapy reformy vysledovat počátky všeobecné roviny digitalizace školství již téměř před dvěma desetiletími.

2.2.5.2 Instituce vzdělávací politiky

Ministerstvo školství jako základní klíčová instituce vzdělávací politiky prošla rovněž mnoha změnami. V roce 2004 bylo zřízeno Ministerstvo školství a vědy Ruské federace (Министерство образования и науки Российской Федерации), které mělo dvě větve: Ministerstvo školství a Ministerstvo vědy a vysokého školství. Jako ústřední správní orgán Ruské federace sídlilo v Moskvě. V roce 2018 se rozdělilo na dvě ministerstva – Ministerstvo školství (Министерство просвещения)⁹⁶ a Ministerstvo vědy a vysokého školství (Министерство науки высшего образования)⁹⁷. Oba ministři bývají nazýváni ministry školství. První zmíněné ministerstvo má v gesci základní a odborné školy a druhé z nich dohlíží na univerzity, výzkumné instituce, Federální agenturu pro vědecké organizace a Ruskou akademii věd. Státní kontrolu terciárního školství má na starosti poslední zmíněné ministerstvo, jehož ministrem je od roku 2020 V. N. Falkov. Kromě dvou výše zmíněných ministerstev byl v roce 2005 vytvořen Federální institut rozvoje vzdělávání (Федеральный институт развития образования)⁹⁸, který má za úkol především systémovou integraci a vědecko-metodickou podporu směrů inovativní vzdělávací politiky. O tři roky později byla zřízena Rada hlavy státu pro vědu, technologii a vzdělávání (Совет при главе государства по науке, технологиям и образованию) a v roce 2010 vzniklo oddělení v rámci vlády Ruské federace jménem Oddělení vědy, vysokých technologií a vzdělávání, které se má zabývat státní politikou v oblasti vědecko-technického zabezpečení inovativního rozvoje ekonomiky a personálního zajištění vzdělávání a vědy.⁹⁹

⁹⁶ Lze najít na stránkách: <https://edu.gov.ru/>.

⁹⁷ Lze najít na stránkách: www.minobrnauki.gov.ru.

⁹⁸ Lze najít na stránkách: <http://www.firo.ru/>.

⁹⁹ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 35. ISBN 978-80-246-2206-4.

2.2.5.3 Základní dokumenty

Vůbec jako prvním zákonem Ruské federace vydaným po rozpadu Sovětského svazu byl Zákon o vzdělávání (1992), který byl v oblasti vzdělávání následován Zákonem o postgraduálním vzdělávání (1996). Oba zákony platily až do roku 2013, kdy 1. září vstoupil v platnost nový Zákon o vzdělávání v Ruské federaci a oba předchozí zákony nahradil. V článku 1 Zákona o vzdělávání v Ruské federaci je uvedeno, že zákon tvoří organizační, ekonomický a právní rámec vzdělávání a definuje základní pojmy, povinnosti a kompetence všech účastníků vzdělávacího procesu včetně vztahů mezi nimi. Je zde zmíněna kontrola vzdělávacích institucí, jejich financování či mezinárodní kooperace. Vzdělávací systém je rozčleněn do kategorií.¹⁰⁰

Důležitý normativně-právní akt také představuje kurikulární dokument Federální státní vzdělávací standardy (Федеральные государственные образовательные стандарты). Jedná se o souhrn povinných požadavků při uskutečňování vzdělávacích programů institucemi všech stupňů vzdělávání mající státní akreditaci.¹⁰¹

2.2.5.4 Jednotná státní zkouška

Jednotná státní zkouška (Единый государственный экзамен, ЕГЭ), která patří do oblasti působnosti Rosobrnadzoru ((Рособрнадзор) je jednou z největších změn v rámci čtvrtého období reformy, která podstatně ovlivňuje výběr a financování studentů na vysokých školách. Stručně je popsána v kapitole 1.3. Její zavedení se po dlouhém období diskuzí uskutečnilo v roce 2009. Už před tím vzbuzovala nevoli z řad odborníků i rodičů. Vysokoškolští pedagogové se pro změnu vyjadřovaly hlasy, že zkouška není schopna odhalit tvůrčí potenciál studentů, jelikož je na bázi testových otázek, které byly do škol zavedeny už ve třetím období reformy v 70. letech 20. století. Mluvčí Rady federace S. M. Mironov například sdělil „Jednotná státní zkouška je cestou k debilizaci, pokud to mohu vyjádřit takto hrubě, našeho vzdělávání“.¹⁰² Jednotnou státní zkoušku naopak podpořil tehdejší prezident Ruské

¹⁰⁰ Федеральный закон 273-ФЗ от 29.12.2012, об образовании в Российской Федерации. In: *Кодексы и законы РФ*. 2012, Статья 1. Dostupné z: <http://https://kodeks.systems.ru/zakon/fz-273/>

¹⁰¹ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 98-99. ISBN 978-80-246-2206-4.

¹⁰² NEWS.RU. *Спикер совета федерации назвал ЕГЭ „Дебильзацией образования“* [online]. © 10.6.2009/6.12.2017 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <http://www.newsru.com/russia/10jun2009/dbl.html>

federace D. A. Medvěděv s tím, že se jedná o „o civilizovanější a modernější způsob vyhodnocování úrovně znalostí“.¹⁰³

V tomto názoru ho podpořil i tehdejší ministr školství A. A. Fursenko.¹⁰⁴ Tehdejší rektor Petrohradské státní univerzity V. E. Efimov označuje systém vzdělávání za nepovedený a autory jednotné státní zkoušky za neschopné zavést alternativu kvůli „tvůrčí impotenci“.¹⁰⁵ Kromě hlasů odborníků zesílila i kritika rodičů a na veřejnost se dostala i řada skandálů množících se příkladů korupce či falsifikátů.¹⁰⁶

2.2.5.5 Nadnárodní a zahraniční závazné dokumenty

Prvním důležitým počinem, který souvisí s procesem součinnosti vzdělávacích systémů nástupnických států Sovětského svazu (Společenství nezávislých států, SNS), byla dohoda o spolupráci a vzdělávání z května roku 1992. Podepsalo ji deset států SNS. Smlouvu o formování jednotného vzdělávacího prostoru SNS, která tuto dohodu rozvíjí a formalizuje, v roce 1997 podepsalo už jen osm zemí SNS (Ázerbajdžán, Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Moldavsko, Ruská federace a Tádžikistán). Měla za cíl sladit vzdělávací prostor osmi jmenovaných zemí SNS až na úroveň jednotného vzdělávacího prostoru, který bude mít stejné principy státní politiky, standardy i programy a bude mezi nimi plná prostupnost. Za tímto účelem byla ustanovena i Rada pro spolupráci členských států SNS v oblasti vzdělávání či obnovena činnost Konference ministrů školství členských států SNS. Dohoda o ještě těsnější spolupráci byla podepsána v roce 2005 a stala se součástí Dohody o humanitární spolupráci členských států SNS.¹⁰⁷ Proces sladování vzdělávacího prostoru států SNS však v praxi nefunguje a nejvíce se to projevuje z hlediska postavení ruského jazyka jako jednotícího prvku (viz kapitola 1.6).

Druhým počinem bylo podepsání Boloňské deklarace Ruskou federací v roce 2003 (viz kapitola 1.2), ale s tím, že ho nezakotvila ve svém zákoníku (viz kapitola 1.4). Podobně jako v případě Jednotné státní zkoušky se i u Boloňské deklarace jedná

¹⁰³ NEWS.RU. *Спикер совета федерации назвал ЕГЭ „Дебилизацией образования“* [online]. © 10.6.2009/6.12.2017 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <http://www.newsru.com/russia/10jun2009/dbl.html>

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ EFIMOV, V. *Globálne riadenie a človek. Jako vystúpiť z matrice*. Torden, 2020. s. 268. ISBN 978-80-89903-56-6.

¹⁰⁶ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 123-124. ISBN 978-80-246-2206-4.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 54.

(Více informací o Dohodě o humanitární spolupráci členských států SNS lze najít na stránkách vytvořených za tímto účelem: www.cis.unibel.by)

o kontroverzní téma. Značná část odborníků i ruské veřejnosti přistoupení k Boloňské deklaraci vnímá i dnes, téměř 20 let po jejím podpisu, negativně. Procesu byla a je vyčítána standardizace s Evropskou unií, která dle tradičně a konzervativně zaměřených odborníků a veřejnosti brání rozvoji školství (terciárního školství především), odklání se od tradic a úspěchů ruské klasické školy, nepřihlíží ke zvláštnostem Ruské federace a nevykazuje žádné pozitivní výsledky ve vzdělávání od podepsání dokumentu (viz graf č. 1). V oblasti terciárního školství bývá z řad odborníků nejvíc kritizována snaha o kompletní ukončení dlouhocyklových 5-ti až 6-ti letých programů (specialista viz kap. 1.2) a nahrazení dvoustupňovým systémem (čtyřletý bakalář a dvouletý navazující magistr). Na bakaláře se ruská společnost dívá s nedůvěrou jako na „nedouka“ a přestupy z bakalářských na navazující magisterské stupně u podobných oborů (tolik propagovanou mobilitu) označuje jako nevyhraněnou specializaci.

Jako unifikaci a primitivizaci podle jednotné šablony zhodnotil tento proces V. E. Efimov a stejně tak se vyjádřil o jednotné státní zkoušce, jakožto o nevyhovujícím procesu výběru studentů na vysoké školy a na testování poukázal na prohloubení problémů, které vznikly v souvislosti se zavedením testových metod již v 70. letech 20. století.¹⁰⁸ Kritizována byla snaha reformátorů o hlubší integraci ruského terciárního školství (a potažmo celého školství) a jeho neoliberální přestavba v anglosaském pojetí vzdělávacího systému jako trhu vzdělávacích služeb.¹⁰⁹ Národní učitel Ruské federace S. Rukšin a profesor Ruské státní univerzity A. I. Gercena, označil Boloňský proces spolu s didakticky nevhodnými učebnicemi za hrozbu pro budoucnost ruského vzdělávacího systému.¹¹⁰ Značná část odborníků a veřejnosti v Ruské federaci se ve svých postojích ostatně příliš nelišila od tradičních konzervativních kruhů v Evropské unii, kde je požadováno řešení problémů ve vzdělávání na národní úrovni oproti unifikovaným řešením na úrovni Evropské unie mající charakter „svěrací kazajky“ prohlubující nekonkurenceschopnost ekonomiky. V Ruské federaci je však uvedené vnímání Boloňského procesu přítomno u značné části veřejnosti a odborníků až do té míry, že v květnu 2022 byl oznámen záměr Ruské federace Boloňský proces

¹⁰⁸ EFIMOV, V. *Globálne riadenie a človek. Jako vystúpiť z matrice*. Torden, 2020. s. 45. ISBN 978-80-89903-56-6.

¹⁰⁹ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 118. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=r6cum3TSM5c>

opustit.¹¹¹ Většina společnosti, která si přála Ruskou federaci z Boloňského procesu vyvázat, se nyní dělí na stoupence pozvolného opouštění rozloženého přinejmenším do jedné dekády a na stoupence okamžitého odstoupení od Boloňského procesu. Do první skupiny se například řadí současný ministr vědy a vysokého školství V. N. Falkov.¹¹²

2.3 Od vzniku Ruské federace po digitální vzdělávací prostředí – shrnutí čtvrtého období reforem

Bezprostředně po rozpadu Sovětského svazu na samém počátku 90. let 20. století bylo započato čtvrté období reforem. Reformy byly spuštěny ve značné intenzitě, rychlosti a týkaly se všech stupňů škol, terciární školství nevyjímaje. Byly institucionálního rázu (reforma Ministerstva školství), legislativního rázu (Zákon o vzdělávání) a později i mezinárodně-právního rázu (Taškentská dohoda, Boloňská deklarace). Byla posílena decentralizace v rámci Ruské federace a odstraněn státní monopol vzdělávání, což se projevilo výrazněji v terciárním školství vznikem nestátních vysokých škol. Školská sféra byla ve značné míře odtržena od sféry výrobní. K přijímání na vysoké školy byla zavedena jednotná státní zkouška na bázi unifikovaných testových otázek. Jednotná škola byla odmítnuta. Přibyla korupce a byrokracie při snížení počtu obyvatelstva. Pád kvality vzdělávání byl zaznamenán jak v mezinárodním srovnání, tak i na časové ose.¹¹³ Snížení kvality vzdělání a neuspokojivé finanční podmínky způsobily odliv vědců.¹¹⁴ Stále častěji se v oficiálních vzdělávacích dokumentech objevovala slova jako moderní vyučovací technologie, informatizace či digitální technologie. Nárůst míry a intenzity prosazování digitalizace vyústil v radikální názor na transformaci terciárního školství v Ruské federaci, který byl vyjádřen ve dvou verzích projektu Vzdělání 2030. Zmíněný projekt je na bázi projektů vedoucích lídrů světového vzdělávacího trhu s kořeny

¹¹¹ РИА Новости. *Россия возьмет лучшее из Болонской системы образования, заявило Минобрнауки* [online]. © 30.5.2022 [cit. 2022-12-1]. Dostupné z: <https://ria.ru/20220530/opyt-1791785981.html?in=t>

¹¹² РИА Новости. *Глава Минобрнауки рассказал, как Россия будет уходить от Болонской Системы* [online]. © 2.6.2022 [cit. 2022-12-2]. Dostupné z: <https://ria.ru/20220602/obrazovanie-792542477.html>

¹¹³ EFIMOV, V. *Globálne riadenie a človek. Jako vystúpiť z matrice*. Torden, 2020. s. 257. ISBN 978-80-89903-56-6.

¹¹⁴ JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. s. 30 ISBN 978-80-246-2206-4.

v programu UNESCO pro formování globálního vzdělávání¹¹⁵, vypracován Moskevskou školou managementu Skolkovo¹¹⁶ a Národní sociální iniciativou ASI¹¹⁷, přičemž digitalizaci terciárního školství vnímá jako bezalternativní cíl.¹¹⁸

Pokud charakterizujeme současné terciární školství v Ruské federaci, lze obecně říci, že se jedná o složitou soustavu, pro níž je specifická dvoukolejnost, kde vedle sebe funguje vzdělávací systém z dob Sovětského svazu spolu s transformovanou částí školství dle Boloňského procesu (včetně udělovaných akademických titulů a vědeckých hodností), státní i nestátní terciární školy. Problémy způsobuje i status ruského jazyka a menšinových jazyků Ruské federace, což je reflektováno vnitřní i vnější jazykovou politikou státu. Výsledkem čtvrtého období reforem je značný pokles úrovně terciárního vzdělávání v Ruské federaci v historickém i mezinárodním srovnání.

Nedávno aktivně započatou součástí čtvrté reformy je snaha o vyvázání se Ruské federace z Boloňského procesu a především prosazování digitalizace terciárního školství vyjádřené v projektu „Vzdělávání 2030“.

¹¹⁵ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 116. ISBN 978-80-8223-008-9

¹¹⁶ www.skolkovo.ru

¹¹⁷ www.asi.ru

¹¹⁸ ШЕХАЕВ, А. *Образование будущего: Google ломает шпиль МГУ* [online]. © 8.11.2010 [cit. 2022-12-5]. Dostupné z: <https://www.e-xecutive.ru/education/proeducation/1406143-obrazovanie-buduschego-google-lomaet-shpil-mgu?page=18>

3 DIGITALIZACE TERCIÁRNÍHO ŠKOLSTVÍ

Období čtvrtých reforem v Ruské federaci po rozpadu Sovětského svazu začalo přizpůsobení se tržnímu prostředí a otevřené svobodné společnosti, k čemuž docházelo pod záštitou Světové banky. Nejen ekonomika začala klást důraz na spotřební zboží. Reagovat musel i vzdělávací systém, ve kterém začalo docházet k rozmanitým reformním krokům, mezi kterými lze jmenovat počátky digitalizace školství. Všeobecná rovina digitalizace terciárního školství vyústila v projekt „Vzdělávání 2030“. Předními klienty globální digitalizace se staly kromě IT byznysu právě velké světové banky.

3.1 Posedlost digitalizací

Samotný fakt, že v desítce nejdražších společností světa dle tržního kapitálu je pět největších společností IT byznysu (Apple, Facebook, Google apod.), které předběhly i ropné giganty jako ExxonMobil¹¹⁹, naznačuje nejen na nástup digitální ekonomiky, ale i na významnou roli velkých bank v tomto odvětví. Digitalizace v Ruské federaci (a nejen v ní) se uskutečňuje pomocí státních zdrojů a nástrojů (např. Vysoká škola ekonomická, Ruská akademie věd apod.). Potřebné budou pouze do té doby, dokud nebude vybudovaná společná síť světového elektronického řízení nahrazujícího systém národního řízení. Úlohu státu popsal v podmínkách Průmyslu 4.0 (Čtvrté průmyslové revoluce) zakladatel Světového ekonomického fóra v Davosu K. Schwab. Moc dle něj vlivem Průmyslu 4.0 přechází z rukou státu k nestátním subjektům a rovněž od organizovaných institucí k volnějším strukturám. Pravomoci vlád omezují konkurenční centra moci nadnárodního, regionálního, místního i personálního charakteru¹²⁰. V souvislosti s decentralizací a přerozdělením moci se snižuje úloha vlád ve výkonné politice, přičemž přerozdělení a decentralizace je umožněna novými digitálními technologiemi. Vlády tak budou vnímány jako střediska služeb obyvatelstvu¹²¹.

Výše popsaný proces probíhá v Ruské federaci zrychleně a v těsném propojení s bankami, šéfy IT byznysu a státními úředníky, kteří mají značnou kapacitu.

¹¹⁹ NEWPORT, C. *Digitální minimalismus*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2019. s. 175-176. ISBN 978-80-7555-088-0.

¹²⁰ SCHWAB, K. *The Fourth Industrial Revolution*. London: Portfolio Penguin, 2017. s. 85. ISBN 978-02-4130-076-5.

¹²¹ Tamtéž.

Oprávněně tak bývá Ruská federace označována místem experimentu, kde se zkouší nové metody digitálního řízení společnosti. Specifikem Ruské federace je navíc krajní zaujetí úředníků státního aparátu pro „digitální skok“ a „digitální průlom“ odkazující na imperiální minulost Ruska a spojující tento projekt s misionářskou cestou ve světě. Pro virtuální svět pak vykazují omezené schopnosti uvědomění si skutečných zájmů a potřeb lidí a federálního státu.¹²² IT specialistou a podnikatelem v oblasti umělé inteligence I. S. Ašmanovem byly vymezeny dvě roviny digitalizace v Ruské federaci – komerční a náboženská¹²³. Náboženství technologií s Bohem technologií, který je milosrdný spolu s vírou v něj, je rovinou náboženskou. Komerční rovina je zcela zřejmá: Sociální sítě nabízejí možnost komunikace a data jednotlivců jsou používána za účelem reklamy a totéž čeká uživatele i ve vyhledávači. Reklamou je internet prosycený a i modely startupů i velkých korporací se točí okolo značných financí.¹²⁴ Především komerční strana je těsně spojena se zájmy „elity“ Ruska do té míry, že lze hovořit o fundamentalistech digitální ekonomiky. Jejich přesvědčení, že zůstane Ruská federace na okraji historie při promeškání příležitosti, jim nedovoluje vidět žádná rizika digitálních technologií; jen samé klady¹²⁵. Přitom rizik je více, a to včetně těch bezpečnostních. Zahraniční technologie (využívají se technologie ze Spojených států a Číny) obsahují prostředky dálkového ovládnutí a kontroly, a tím vzniká riziko hromadného sledování či vnějšího řízení. I. S. Ašmanov tyto problémy týkající se kyberbezpečnosti označil za „digitální kolonizaci“¹²⁶. Kmenové servery adres domén internetu jsou řízeny ministerstvem obchodu Spojených států a kmenové certifikáty šifrování, používané bankami v Ruské federaci (či stránky požadující registraci), jsou řízeny Sdružením účetních Severní Ameriky. Na zařízeních automatizovaných systémů řízení technologických procesů v průmyslu jsou v zahraničí vyráběné snímače a řízena je výroba zahraničními softwary a to s tím, že všechny programy aplikace jsou cloudové.¹²⁷ Objevuje se zde riziko viditelnosti kvantity produkce či jejího charakteru

¹²² ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašismus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 70. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹²³ <https://www.youtube.com/watch?v=lxv3-FnoHrc>

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašismus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 72. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹²⁶ <http://www.youtube.com/watch?v=uuwQSPsOLwU>

¹²⁷ K problému přesunu duševní práce na digitální nosiče dat nebo do cloudu se dostaneme později.

nebo možnosti odstavení platebních systémů či webových stránek fungujících na bázi GPS, což jsou v Ruské federaci např. Yandex, Mail.ru apod.¹²⁸

3.1.1 Zájmové skupiny digitalistů

Ti, co digitalizaci v Ruské federaci podporují, se (ať už vědomě či nevědomě) podílejí na projektu unifikované digitální síťové společnosti s kontrolou vědomí a chování jedinců, přičemž na projektu vydělávají velké peníze.¹²⁹

První skupina je skupina „ideologů“, kteří jsou nositeli myšlenek a zájmů velkých společností ze Silicon Valley. Jejich myšlenky ve formě projektů a inovačních strategií se tváří jako produkty národního charakteru a tvořících základ politiky federálního státu, především nejvíce té vzdělávací politiky, o čemž napovídá stručný výčet center a jejich projektů včetně výhledových prognóz:

- Agentura strategických iniciativ pro podporu nových projektů (ASI).¹³⁰
- Moskevská škola managementu Skolkovo.
- Národní výzkumný institut VŠE (NIU VŠE).

Mezi projekty patří zmíněné Vzdělávání 2030, Národní technologická iniciativa či Digitální ekonomika. Členové skupiny jsou poradce prezidenta Ruské federace pro digitalizaci a člen ASI D. N. Peskov, rektor NIU VŠE J. I. Kuzminov či poradce prezidenta Ruské federace A. Belousov aj.

Druhá skupina je skupina zastupující bankovní sektor, který je s inovacemi v oblasti digitálních technologií provázán. Rozvojem digitálních technologií si upevňují a rozšiřují finanční moc, tak i možnost přebírání některých funkcí státu. Typicky jsou tyto aspirace viditelné u Sberbanku (Сбергательный банк)¹³¹. Sberbank má od roku 2019 pravomoce víceúčelového střediska s možností přístupu k údajům milionů občanů Ruské federace. Tato víceúčelovost zahrnuje například možnost vydávat doklady totožnosti včetně zašifrovaných čipů. Zmíněnou možnost chce Sberbank využívat

¹²⁸ Jedná se o soukromé ruské IT firmy.

¹²⁹ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 74. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹³⁰ Kooperuje s ruskými koncerny jako Rosneft, Lukoil, Rosnano nebo státními organizacemi jako Ministerstvo průmyslu a obchodu či Ministerstvo dopravy.

¹³¹ V překladu Ruská spořitelna, největší ruská banka založená Centrální bankou Ruské federace, která drží asi 2/3 akcií. V řadě odlehlých oblastí je to jediná dostupná banka a má zde charakter monopolního postavení.

od roku 2024. V plánu je přejít ze současných papírových pasů na elektronické¹³². Na dokladech totožnosti bude digitální peněženka a doklady zároveň budou plnit roli přístupu ke službám státu¹³³. Tím odevzdají občané osobní údaje bance pro možnost outsourcingu. Toto nebylo povoleno v žádné vyspělé zemi a Sberbance tak k neomezené možnosti kontroly nad značnou částí obyvatelstva chybí pouze jeden krok – „protlačit“ zrušení hotovosti. Jednotný systém identifikace a autentifikace (ESIA) a Jednotný biometrický systém (EBS) umožňují navíc získávání biometrických údajů občanů Ruské federace, ke kterému dostala oprávnění v roce 2017. Do druhé skupiny zastupující bankovní sektor patří nejvýrazněji G. O. Gref, který je prezidentem Sberbanky.

Třetí skupina zahrnuje reprezentanty IT firem Yandex, Metafon, RAO Rostelkom, Mail.ru apod. vytvářející Jednotný systém identifikace a autentifikace (ESIA). Přejít na digitální ekonomiku je v jejich zájmu, jelikož je to zdroj jejich příjmů. Jedná se o soukromé společnosti fungující na softwarech dodaných ze zahraničí.

Čtvrtá skupina se týká části státní správy zodpovědné za zavádění digitalizace. Nástroje a zdroje státní správy spolu se zastupováním zájmů bank a IT firem umocňují posedlost digitalizací. Především se jedná o zástupce Ministerstva pro digitální rozvoj a masové komunikace Ruské federace (Минкомсвязь), Ministerstva ekonomického rozvoje (Минэкономразвития), Ministerstva financí (Минфин), Ministerstva průmyslu a obchodu (Минпромторг)¹³⁴ a Ministerstva vědy a vysokého školství (Минобрнауки). Ministerstvo vědy a vysokého školství není zmíněno poslední proto, že by jeho úloha v procesu digitalizace byla nejmenší. Právě bezalternativnost a nevratnost procesu digitalizace a tvorba „kvalifikovaného spotřebitele“ a „biorobota“ bude umožněna prostřednictvím formování nového typu člověka – člověka virtuálního. Tvorbě zmíněného typu člověka bude nutno přizpůsobit systém školského vzdělávání. Hlavními postavami čtvrté skupiny jsou primátor Moskvy S. S. Sobjanin či ministr školství V. N. Falkov.

¹³² АККЕТ. Сверхбанк начал выдавать электронные паспорта в России [online]. © 16.11.2018 [cit. 2022-12-8]. Dostupné z: <https://akket.com/raznoe/137981-sberbank-nachal-vydavat-elektronnye-pasporta-v-rossii.html>

¹³³ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 76. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹³⁴ Zde je možné vysledovat paralelu z dokumentem MPO ČR „Průmysl 4.0“ z roku 2015.

3.1.2 Digitalisté a projekt vzdělávání 2030

D. N. Peskov, jeden z autorů projektu Vzdělávání 2030, navrhuje utváření budoucnosti experimentů (jaká to podoba s marxistickými reformami po roce 1917) a odmítnutí shromážděných zkušeností.¹³⁵ Charakteristické pro něj je používání velmi abstraktních a těžko pochopitelných výrazů majících až ráz ezoteriky. Projekt vnímá jako bezalternativní, přičemž nevyhnutelnost přeměn je často ochotna podpořit i starší generace řídicích „elit“, aby nebyla obviněna ze „zaostávání za trendy“. Myšlenky svého pojetí vzdělávání, rozvoje a řízení byly rozvedeny v přednášce v rámci Agentury strategických iniciativ pro podporu nových projektů (ASI) „Jak je možné řízení v Rusku v epoše permanentní technologické revoluce“.¹³⁶

Prosazování trendu digitalizace je specifické bezalternativností i vyrovnáním se technologických korporací na úroveň státu. Budou rovnocenné. Žádoucí je vytváření nových sociálních institucí, pracovat a učit se co nejlépe. Sociální instituce a instituce rozvoje (např. vysoké školy) jsou vnímány jako mrtvé struktury, proto je nutné začít vytvářet zcela nové. Vizí je, že nemá být digitalizováno pouze terciární školství, ale školství v Ruské federaci jako takové, tedy včetně toho základního.

3.2 Ideový kontext a nástroje digitálního vzdělávacího prostředí

Hlavní skupina, na kterou se zájmové skupiny digitalistů zaměřují, je především mládež. Reformní kroky digitalizace vedoucí ke změně celého vzdělávacího procesu reprezentuje D. Peskov, který tvrdí, že v současné Ruské federaci není žádná „opravdová“ univerzita a že naprosto všechny prvky terciárního vzdělávání v Ruské federaci jsou zastaralé. Tvrdí, že neexistuje žádný prvek vzdělávacího procesu v terciárním školství, který by měl být ušetřen změn. Vzdělávání bude mít dle něj budoucnost pouze za předpokladu, že bude reflektovat dobu a na základě toho budou zřízeny „opravdové“ univerzity.¹³⁷

¹³⁵ INDICATOR. *Песков призвал всех запомнить две грустные вещи о будущем* [online]. © 21.9.2017 [cit. 2022-12-9]. Dostupné z: <https://indicator.ru/engineering-science/asi-peskov-5-100-21-09-2017.htm>

¹³⁶ https://www.youtube.com/watch?v=pd5_RVUYDU

¹³⁷ ШЕХАЕВ, А. *Образование будущего: Google ломает шпиль МГУ* [online]. © 8.11.2010 [cit. 2022-12-5]. Dostupné z: <https://www.e-xecutive.ru/education/proeducation/1406143-obrazovanie-buduschego-google-lomaet-shpil-mgu?page=18>

Snahu o kompletní změnu vzdělávacího systému (nejen terciárního) vidí O. N. Četveriková jako součást ideové agendy globálního systému vzdělávání, kde nástrojem zařazení ruských univerzit do něj je Boloňský proces se svou standardizací programů, metodik a hodnocení.¹³⁸

Dalším významným nástrojem zájmových skupin digitalistů je on-line vzdělávání. Typickým příkladem jsou masové kurzy MOOC (masové otevřené on-line kurzy), které byly v roce 2012 uplatněny s účastí některých univerzit USA (Stanfordská univerzita, Marylandská univerzita aj.).

Požadavky na utvářející se globální vzdělávací prostor se mění spolu s digitálními technologiemi a vzhledem k tomu, že je vzdělávací prostor současnými reformátory chápán jako trh vzdělávacích služeb a na trhu práce jsou poptáváni flexibilní, úzce zaměřeni pracovníci, kteří zvládají jak odlišné technologické prostředí, tak i to kulturní. Vyžadováno je formování pracovníků v měnícím se prostředí a je prosazován model celoživotního vzdělávání.

Uplatňování digitálních technologií ve vzdělávacím procesu mění způsoby předávání vědomostí i vytváření zručností. Ovlivňuje též hodnocení i řízení institucí, včetně jejich zaměstnanecké struktury. Navíc v situaci neustále rostoucích nákladů tradičního vzdělávání vzniká v Ruské federaci nadnárodní trh mimo tradiční vzdělávání. Ten se svými komerčními zájmy spolu s rozšiřováním on-line vzdělávacích kurzů (např. zmíněná MOOC - Massive open online course) přináší změny standardů. Teorie převratných inovací on-line kurzů MOOC se používá k utváření politiky a strategií vhodných pro chod univerzit při změnách financování. L. Yuan a S. Powell vnímají uplatňování on-line kurzů tohoto typu jako tradiční vzdělávací a pedagogický proces bořící model ohrožující tradiční modely terciárního vzdělávání nazývají „podvratnými inovacemi“¹³⁹, které mají ideový základ v pedagogických směrech behaviorismu a konekcionismu. Význam pro vysokoškolské vzdělávání byl on-line kurzům přirknut přibližně o deset roků dříve zástupci anglo-saských států a kromě Kanady a USA je podporován i vládou Spojeného království. Komerční subjekty mají

¹³⁸ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 117. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹³⁹ YUAN, L. a S. POWELL. *Mooc a otevřené vzdělávání: důsledky pro vysokoškolské vzdělávání* [online]. © 20.8.2013/26.7.2014 [cit. 2022-12-21]. Dostupné z: <https://open-education.net/services/mook-i-otkrytoe-obrazovanie-znachenie-dlya-vysshego-obrazovaniya>

mít přístup na trh vzdělávání a netradiční vzdělávání, zahrnující i crowdsourcing¹⁴⁰, mají stále více poskytovat neveřejné univerzity rostoucímu počtu studentů, kterým způsobuje problémy zvýšené školné.

Uplatňování těchto postupů na tradičních vysokých školách Ruské federace vnímá jako neslučitelné se zachováním pedagogických principů vzdělávání O. N. Četveriková a výše zmíněné považuje za hrozbu pro klasickou ruskou školu. Projekt vzdělávání 2030 zahrnující zmíněné MOOC kurzy považuje za snahu o likvidaci tradičního vzdělávacího systému, jakým je klasická ruská škola.¹⁴¹ Současní reformátoři si počínají podobně jako marxističtí reformátoři po říjnové revoluci v období prvních reforem.

3.2.1 Ideová východiska Vzdělávání 2030 v Ruské federaci

Projekt Vzdělávání 2030 představuje edukační model zahraničního původu, který má spojitost s nadnárodní společností Cisco¹⁴² a odráží požadavky na radikální transformaci terciárního školství. Je prosazován radcem prezidenta Ruské federace D. Peskovem i ostatními zájmovými skupinami spojenými s digitalizací. Pokud budou respektovány požadavky a východiska obsažené v projektu a porovná se s nimi současné terciární školství, pak dle D. Peskova, v Ruské federaci není skutečně žádná „opravdová“ univerzita.

Stěžejní východiska jsou:

- rozdělení vysokých škol na tři skupiny – pro masu, tradiční školy a univerzity pro vybrané jednotlivce,
- denní forma studia v elitním postavení s prakticky orientovaným vzděláváním reflektujícím místní poptávku,
- oddělení závěrečných zkoušek od vysokých škol s charakterem vnějšího auditu/supervize,
- elektronické diplomy zahrnující profily kompetencí a všechny práce (seminární, semestrální, projektové apod.),
- akceptace hry jako způsobu života a životní normy a její zapojení do projektů a zkoušek – tedy takzvaná gamifikace,

¹⁴⁰ Pomoc při řešení problémů od velké skupiny lidí v duchu „více hlav, více ví“.

¹⁴¹ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 121. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹⁴² Producent síťových technologií pro internet amerického původu.

- v oblasti terciárního vzdělávání ústředním progresivním motivem má být šíření globálních výrobních a řídicích standardů i nadnárodních modelů kompetencí a kvalifikací.¹⁴³

3.2.2 Národní platforma otevřeného vzdělávání

V duchu projektu Vzdělávání 2030 a za účelem zavedení on-line vzdělávání byla založena platforma Digital October, jejíž členové jsou učitelé vysokých, středních i základních škol a také zástupci IT byznysu. Platforma v roce 2014 a 2015 školila rektory vysokých škol i učitele středních a základních škol na konferenci Edcrunch. Obě školení probíhala na Moskevském institutu oceli a slitiny (NMU MISis) za účasti odborníků a zajímavých skupin IT byznysu. Za tvůrce on-line vzdělávacích platform byli přítomni zástupci Coursera, Microsoftu Global learning, EdX, The Global Education, XuetaandX aj. Na druhém školení v roce 2015 byla zároveň otevřena národní vzdělávací platforma „Národní platforma otevřeného vzdělávání“. Přesto, že se má jednat o národní platformu, tak bylo při její prezentaci v roce 2015 sděleno, že národní úroveň bude mít úlohu pouhého zprostředkovatele globální úrovně. Přítomna byla též myšlenka, že národní koncepce vzdělávání je pouhou brzdou neodvratného procesu a že k současným poskytovatelům terciárního vzdělávání, kde dominuje stát, by měli být připuštěni poskytovatelé z řad výše zmíněných globálních hráčů. Zde je přítomen princip, který jako sociální riziko zmiňuje J. Keller, a sice snaha o privatizaci terciárního školství, zavedení školného a snaha o omezení vlivu státu, jeho suverenity i veřejného sektoru.¹⁴⁴

Za účelem uskutečnění propagované platformy byl na federální úrovni zřízen Výbor pro otevřené vzdělávání. Výbor zahrnuje zástupce Mínoobrnauki (Минобрнауки) a Rosobrnadzoru (Рособрнадзор) - odboru dohledu na vzdělávání Ruské federace a vybraných osmi vysokých škol, kde iniciační role prezentace a uskutečňování platformy byla svěřena NIU VŠE a dalšími byly: UrFU (Uralská federální univerzita – Уральский федеральный университет), MGU (Moskevská státní univerzita M. V. Lomonosova – Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова), MISis (Moskevský institut oceli a slitin – Национальный

¹⁴³ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 122. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹⁴⁴ KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: SLON, 2011. s. 74-82. ISBN 978-80-7419-059-9.

исследовательский технологический университет), ИТМО (Petrohradská národní výzkumná univerzita technologií, mechaniky a optiky – Национальный исследовательский университет), SPbGU (Petrohradská státní univerzita – Санкт-Петербургский государственный университет) a SPbPU (Petrohradská polytechnická univerzita – Санкт-Петербургский политехнический университет Петра Великого). Příznačný je nejen výběr VŠE jako vybrané vysoké školy pro uskutečnění platformy, ale i fakt, že v roce 2014 bylo při školení rektorů a učitelů zmíněno, že učitelé již nejsou zdrojem poznání, ale jsou pro studenty pouze moderátory a stimulátory edukačního procesu¹⁴⁵. Všech osm uvedených vysokých škol s vedoucí a koordinační rolí VŠE už v roce 2015 šly s digitalizací dále a začaly se zaváděním on-line kurzů podle mezinárodních standardů¹⁴⁶.

Cílem platformy je směřování k postupné standardizaci hodnocení obsahu kvality programů, on-line technologií vzdělávání apod. To má vést k unifikaci vzdělávání. Vybraných osm škol bude patřit k vyvoleným, které mají mít vedoucí úlohu elitních vysokých škol Ruské federace.

Digitalizované školství má mít v představách soudobých reformátorů zjednodušenou formu vzdělávání. Tradiční přednášky formou bloků je plánováno nahradit dílčími úseky dlouhými přibližně deset minut. V hodnocení má být uplatňován tzv. „proktoring“¹⁴⁷, který bývá obhajován digitalisty jako perspektivní metoda v souvislosti s rozvojem biometrických snímačů. Odpůrci zmíněného systému i hodnocení tvrdí, že se jedná o pokusy a nikoliv vzdělávací proces, výsledkem kterých je „nedouk“.

3.2.3 Moderní digitálně vzdělávací prostředí

Přibližně o rok později než Národní platforma otevřeného vzdělávání byl koncem roku 2016 schválen projekt Moderní digitálně vzdělávací prostředí, které si jako on-line projekt objednalo Ministerstvo školství a vědy s tím, že účastníkem bylo i Ministerstvo telekomunikací. Projekt má být uskutečněn do roku 2025 a stejně jako Národní platforma vzdělávání předpokládá vytvoření digitálního vzdělávacího prostoru. Navíc má také vytvořit podmínky pro celoživotní vzdělávání. Do roku 2025 je plánováno

¹⁴⁵ *Edcrunch: MOOC, BYOD a Tina Kandelaki*. [online]. © 22.10.2014 [cit. 2022-12-21]. Dostupné z: <https://newtonew.com/school/edcrunch-mooc-byod-i-tina-kandelaki>

¹⁴⁶ Национальная платформа открытого образования [online]. © [cit. 2022-12-21]. Dostupné z: <https://elearning.hse.ru/platform>

¹⁴⁷ Do hodnocení je zahrnuto distanční sledování vzdělávaného a hodnocení v průběhu zkoušky.

vytvořit portál zabezpečující přístup k již existujícím on-line kurzům. Portál nemá být určený pouze pro terciární vzdělávání, ale též pro primární a sekundární vzdělávání. Kromě integrovanosti systému v rámci Jednotného systému identifikace a autentifikace (ESIA) a Jednotného biometrického systému (EBS)¹⁴⁸ má také zahrnovat digitální portfolio. Portfolio má být zároveň kompletní databází informací o studijní agendě studentů i žáků.¹⁴⁹ Zajímavé jsou dva momenty, které jsou spojeny s projektem. Prvním je zainteresovanost soukromých investorů a druhým je snaha pojmout integraci systému až do té míry, že bude obsahovat údaje od matriky přes penzijní fondy, součástí bude veškerý prospěch žáka či studenta na všech absolvovaných stupních škol. Nesmí být opomenut fakt, že se zmíněným rizikem vnějšího řízení se nabízí únik a využívání dat velkého rozsahu.

Totální integraci však v roce 2018 zcela odmítl přímo prezident Ruské federace V. V. Putin, a to především pro celospolečenský nesouhlas s ústředním systémem kontroly. Podobně jako v Národní platformě otevřeného vzdělávání i u projektu Moderního digitálního vzdělávacího prostředí jsou pro jeho uskutečnění vyčleněny vybrané univerzity k realizaci jednotlivých částí projektu. Výběr univerzit je i zde stejný (už to nastiňuje jejich budoucí roli) a například ITMO (Petrohradská národní výzkumná univerzita technologií, mechaniky a optiky – Национальный исследовательский университет) je zodpovědná za systém digitálního portfolio a UrFU (Uralská federální univerzita – Уральский федеральный университет) zase za hodnocení kvality on-line kurzů apod. Dvě části Moderního digitálně vzdělávacího prostředí reprezentované distančním vzděláváním a sníženými standardy vytěsňují tradiční vzdělávací schémata a postupně je likvidují, což se týká všech stupňů¹⁵⁰.

3.2.4 Úloha Vysoké školy ekonomické

Ze zmíněných osmi vybraných univerzit, které hrají ústřední roli při digitalizaci školství, je výjimečné postavení přisouzeno NIU VŠE (Národní výzkumný institut Vysoké školy ekonomické – Высшая школа экономики, ВШЭ).¹⁵¹ Vysoká škola ekonomická jako první univerzita v Ruské federaci zavedla změny v rámci Boloňského procesu a rozdělila původní pěti až šestileté obory specialistů na bakalářské

¹⁴⁸ Viz kapitola 3.11.

¹⁴⁹ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 126-129. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Založena 1992, sídlo v Moskvě, regionální pobočky má, v Nižném Novgorodu, Permu a Petrohradu.

a magisterské. Zároveň byla vyvinuta i jednotná státní zkouška. Od svého založení v roce 1992 až do roku 2021 je spjata se jménem rektora J. I. Kuzminova, který sice v roce 2021 odstoupil z pozice rektora, ale zůstala mu vlivná pozice v čele kontrolního akademického orgánu. Současným rektorem je N. Asimov. Zajímavé je i složení univerzitních rad, kde mají zájmové skupiny digitalistů (ať už z řad IT byznysu či bank) dominantní zastoupení. Jsou jimi například generální ředitel Sberbank H. O. Gref, zakladatel a dlouhodobý generální ředitel Yandex¹⁵² A. Ju. Volož či zakladatel a prezident telekomunikací ze společnosti Renova V. F. Vekselberg. Jedná se zároveň o nejbohatší oligarchy Ruské federace a o osoby patřící mezi nejbohatší lidi světa.

J. I. Kuzminov už v roce 2018 otevřel téma ekonomické efektivity vzdělávání s tím, že by výuka maximálního počtu předmětů měla být na univerzitách převedena do digitální podoby on-line kurzů a že by měli být propuštěni z univerzit pedagogové s nedostatečnou publikační činností. Argumentuje tím, že redukce úvazků umožní přesun platů směrem k těm lepším univerzitním pedagogům a tím dojde k protřídění pedagogických sborů. Volá též po přísnějším dozoru Rosobrnadzoru a Minoobrnauki (Рособрнадзор а Минообрнауки).¹⁵³ Univerzita je v jeho pojetí chápána jako tržní projekt konkurenčního boje. Klasické přednášky považuje za zprofanované a neefektivní a žádá jejich zrušení a nahrazení on-line kurzy. Jak budou chápat pedagogové jeho argumentaci v souvislosti s citátem klasika ruské pedagogiky K. D. Ušinského „ Osobnost formuje osobnost“ se nezabývá.

3.2.5 Selektce vysokých škol a jejich pedagogických sborů

Je zřejmé, že prosazení selektce vysokých škol nebude možné bez počátečního iniciačního opatření federálních orgánů. Důležitou úlohu má opět plnit především Rosobrnadzor a Minoobrnauki (Рособрнадзор а Минообрнауки). Selektce má být provedena na bázi akreditační. Rozpracovaný návrh počítá s rozdělením terciárního školství na tři úrovně – základní, rozvinutou a vedoucí. V základní úrovni budou téměř všechny předměty ve formě on-line kurzů Národní platformy otevřeného vzdělávání. Kurzy budou připravovat pedagogové z akreditovaných vysokých škol vedoucí úrovně. V akreditované rozvinuté úrovni budou vysoké školy oprávněny si všechny kurzy

¹⁵² Nejpopulárnější ruský vyhledávač a jeden z největších evropských IT.

¹⁵³ КАЛЮКОВ, Е. Ректор ВШЭ призвал заменить доцентов без научных работ онлайн-курсами [online]. © 26. 2. 2018 [cit. 2022-12-22]. Dostupné z: <https://www.rbc.ru/society/26/02/2018/5a93f2889a79475483ae233e>

vytvářet samy. Akreditovaná nejvyšší úroveň vysokých škol bude nucena mít všechny kurzy také v digitální podobě, ale s tím, že je bude poskytovat i širokému auditoriu.

Ač je tento návrh zatím rozpracován a k posouzení bude teprve postoupen, už nyní se proti selekci vysokých škol, mající charakter rozkastování, staví řada rektorů. Vidí zde upevnění pozic vybraných vedoucích vysokých škol (především osmi zmíněných), které postupně vytlačí vysoké školy základní a rozvinuté v duchu hesla „rozděl a panuj“. Řídící korpusy vysokých škol se začnou více starat o to, aby se vysoké školy, které zastupují, nedostaly do nižší skupiny namísto toho, aby se zabývaly otázkami týkajícími se národního vzdělávání. Rektoři osmi vybraných vysokých škol selekci vyjádřili podporu. V případě schválení rozpracované selekce vysokých škol bude mít Rosobrnadzor (Рособрнадзор) právo uzavřít univerzitu, která se nebude držet vytvořeného rámce. Zajímavé je, že v době rozpracované selekce byl vedoucím Rosobrnadzoru S. S. Kravcov, který byl už na konci 90. let 20. století spojován s multimediálními technologiemi a na nich založil svou kariéru. Od ledna roku 2020 je Ministrem školství Ruské federace¹⁵⁴. Ministerstvo školství Ruské federace i jeho představitel budou ještě zmíněny v následující kapitole.

3.3 Důsledky digitalizace terciárního školství v Ruské federaci

Digitalizace v Ruské federaci je rozpracovaný proces, který se nachází ve své závěrečné fázi. Pracuje se na něm v různé míře intenzity už od 90. let 20. století v rámci reformy. Navrhovaná varianta realizace zahrnuje ve své podstatě hromadné distanční vzdělávání a rozkastování škol pod dohledem Rosobrnadzoru (Рособрнадзор) s úlohou pilotního zapojení vybraných vysokých škol s vedoucí úlohou NIU VŠE (Národní výzkumný institut Vysoké školy ekonomické – Высшая школа экономики, ВШЭ). V případě definitivního rozhodnutí přijetí procesu a schválení procesu prezidentem bude spuštěn systém distančního vzdělávání. K tomuto O. N. Četveriková konstatuje, že „*Systém distančního vzdělávání je škodlivý už ve své podstatě (jeho škodlivost je potvrzena). Jeho navrhovaná podoba založená na „nejlepších kurzech nejlepších vysokých škol“ zabije skutečné vzdělávání na vysokých školách třetí skupiny okamžitě a navždy.*“¹⁵⁵

¹⁵⁴ Министерство просвещения российской федерации.

¹⁵⁵ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 136. ISBN 978-80-8223-008-9.

Distanční vzdělávání prostřednictvím on-line kurzů v propojení s nadnárodními giganty IT byznysu a bank pak představuje počátky privatizačních snah veřejných univerzit a též riziko obchodování s obrovským množstvím propojených osobních údajů a též s sebou nese riziko vnějšího řízení.

Už samotný fakt privatizace představuje překážku ve studiu pro mnoho neprivilegovaných vrstev obyvatel v podobě školného. To platí i pro systém tzv. odloženého školného, které bylo zavedeno přibližně o deset roků dříve ve Spojeném království. Chápání školného jako tržní ceny vzdělání, která má zajistit budoucí výnosy z investice¹⁵⁶, je však tradiční ruské kultuře cizí a podporuje tolik nepopulární nepotismus a elitářské klany „vrchního činnictva“ a oligarchů. Za jeden z nejvíce odstrašujících příkladů lze uvést případ syna předsedkyně Rady federace V. I. Matvijenkové S. V. Matvijenka, který se pohybuje v oblasti informačních technologií a je viceprezidentem Vněštorgbanky. Absolvoval vysokoškolské obory „mezinárodní ekonomika“, „finančně-úvěrový management“ v Ruské federaci a ve Spojených státech absolvoval - obor „organizování managementu“. V roce 2002 mu byla udělena vědecká hodnost kandidáta věd (CSc.) a o pět let později i nejvyšší vědecká hodnost doktora ekonomických věd (DrSc.) a to ve věku 34 let.¹⁵⁷ Hodnost DrSc. je přitom určena jen za velmi významné zásluhy a není vůbec běžné (teoreticky i nemožné), aby ji někdo získal v tak nízkém věku. Podobně lze poukázat na mnoho dalších potomků řídicích „elit“, kteří reprezentují krizi elitářského oligarchického uspořádání s pokusem vrátit se do společnosti rodového zřízení (např. D. B. Gryzlov, K. A. Sobčakova, M. J. Gajdarova). Přednostní postup po kariérním žebříčku pro děti a blízké představuje poskytnutou výhodu, ale nenahradí vrozené predispozice. Privatizované, selektované a digitalizované školství povede k upevnění moci oligarchů, pro které příliš vzdělaný národ není v jejich zájmu. Z dlouholetého hlediska s tímto problémem úzce souvisí příklad vyspělé civilizace Indie (a subkontinentu potažmo), jejímž důsledkem byl pád a ovládnutí vnějšími silami¹⁵⁸.

Vedoucí klany usilují o posilování průměrnosti a degradace, potlačují u obyčejných lidí motivaci k práci. V digitalizovaném on-line vzdělávání se silně redukuje živá

¹⁵⁶ KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: SLON, 2011. s. 75. ISBN 978-80-7419-059-9.

¹⁵⁷ ПРИБЫЛОВСКИЙ, В. *Матвиенко С. В.* [online]. © 11.1.2016 [cit. 2022-12-22]. Dostupné z: <http://www.anticompromat.ru/matvienko/matv2bio.html>

¹⁵⁸ NĚHRŮ, D. *Objevení Indie*. Praha: SNPL, 1957. s. 72-74.

komunikace a tím i přenos sociální zkušenosti. Je omezen i tvůrčí přístup, který je nutnou podmínkou pro úspěšný inovační proces.¹⁵⁹

Vstup soukromých investorů na bázi joint venture povede k odstranění rozdílu mezi vzděláváním a komerční sférou. S komerční sférou a vstupem privátních organizací IT byznysu do škol vstoupí do vzdělávání pojistné formy, protože značná část studentů bude nucena mít půjčky. Podobné typy půjček rozložené do dekád jsou běžné v některých liberálně orientovaných státech (např. ve Spojeném království).

Bakalářské, diplomové či dizertační práce v takto reformovaném školství budou mít čím dál tím více charakter prezentace projektu investorů či univerzity. Jedním z prvních vzdělávacích projektů, který už v roce 2018 dostal povolení, je projekt od Sberbank a DVFU (Federální univerzita Dálného východu – Дальневосточный федеральный университет) Škola digitální ekonomiky, takže první absolventi magisterských studijních oborů (např. Země a digitální umění, Technologie virtuální reality aj.) se zanedlouho objeví na ruském trhu práce.¹⁶⁰

Digitalizace má navíc už nyní demografický dopad. Je podporován růst velkých center na úkor periferních oblastí (není nutnost stavět cesty, vést elektrické i jiné energetické trasy a vydržovat si sociální infrastrukturu). Urychluje se budování Velké Moskvy, Velkého Petrohradu či Velkého Krasnojarsku na úkor vylidňujícího se venkova¹⁶¹.

3.4 Virtuální univerzity

Digitalizace terciárního školství v Ruské federaci se nachází ve své závěrečné fázi. Na jejím dokončení a bezalternativnosti jsou zainteresovány vzájemně provázané zájmové skupiny digitalistů, které zahrnují kromě zástupců IT byznysu a velkých bank i značnou část „čínovnictva“. V závěrečné fázi digitalizace je zřetelná snaha o prosazení

¹⁵⁹ BARTÁK, J. *Aktuální problémy vzdělávání a rozvoje zaměstnanců v organizacích*. Praha: UJAK, 2015. s. 117-118. ISBN 978-80-7452-113-3.

¹⁶⁰ Новости ДВФУ. ДВФУ и Сбербанк открыли на ВЭФ первую в России Школу цифровой Экономики [online]. © 15.10.2018 [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: https://www.dvfu.ru/news/fefunews/fefu_and_savings_bank_opened_at_the_wef_russia_s_first_school_of_digital_economy/?PAGEN_2=6

¹⁶¹ Загорянский протестует против объединения. Почему жители поселка не согласны с инициативой властей [online]. © 22. 11. 2018. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: <https://www.kommer sant.ru/doc/3806711>

Zde je pro zajímavost dobré uvést, že dokument Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky „Průmysl 4.0“ z roku 2015 zmiňuje nutnost reformy školství v České republice směrem k digitalizaci. Za tímto účelem má v roce 2023 vzniknout Digitální a informační agentura, která bude mezirezortní. Digitalizací a selekcí terciárního školství do třech kategorií dojde i ke změnám na trhu práce v důsledku zániku úvazků po protřídění pedagogických sborů.

selekce vysokých škol do třech kategorií spolu se selekcí jejich pedagogických sborů a zavedením školního či propojením vysokých škol s komerční sférou a s následkem privatizace. Distanční on-line výuka formou inovativních kurzů namísto klasických přednášek a cvičení, digitální portfolia místo diplomů a digitální platformy namísto učeben či vnější management nahrazující rektory jsou připravované atributy virtuálních vysokých škol. Ideová východiska v podobě projektů Vzdělávání 2030, Národní platforma otevřeného vzdělávání a Moderní digitálně vzdělávací prostředí v sobě navíc stále zahrnují již jednou odmítnutou snahu o kompletní integraci digitálních osobních údajů.

Samotné zavedení nebo iniciace jsou možné pouze formou autoritativního opatření státu. Tuto úlohu plní jednak Minobrnauki (Минобрнауки), ale především Rosobrnadzor (Рособрнадзор). Výsledkem provázanosti a kooperace zájmových skupin digitalistů je v roce 2018 Škola digitální ekonomiky.

Důsledky digitalizovaného terciárního školství s sebou nesou rizika od snížení kvality dosaženého vzdělání na vysokých školách, přes rizika rozkastování společnosti, vnější řízení vysokých škol, zrušení některých škol, až po demografický dopad týkající se vylidňování venkova. Vzhledem k tomu, že vizí zájmových skupin digitalistů není pouze digitalizace školství terciárního, ale školství v Ruské federaci jako takového, je zapotřebí tomu věnovat také pozornost. Tím spíše, že v případě digitalizovaného primárního i sekundárního školství dospějí časem jeho absolventi na vysoké školy.

4 DIGITALIZACE PRIMÁRNÍHO A SEKUNDÁRNÍHO ŠKOLSTVÍ

Digitalizace primárního i sekundárního školství znamená zásadní změnu v přípravě žáků a ovlivňuje jak jejich socializaci, tak znalosti a dovednosti. Má vliv i na proces přijímání na vysoké školy. Vysoké školy budou konfrontovány se studenty s odlišnou úrovní znalostí i přístupem ke vzdělávání, než tomu bylo doposud. Digitalizace primárního a sekundárního školství je stejně pokročilým procesem v rámci reformy školství a podílejí se na ní tytéž zájmové skupiny jako v případě terciárního školství. Za zmínku stojí skutečnost, že od rozdělení Ministerstva školství a vědy v roce 2018 (viz kapitola 2.2.5.2) jsou nižší stupně školství v gesci Ministerstva školství. Pro potřeby práce není nutné se detailněji zabývat složitou soustavou nižších stupňů školství, ale spíše zdůraznit, že žáci primárního a sekundárního školství mají z hlediska vývojové psychologie v průběhu svého rozvoje specifika týkající se učení. Digitální technologie bezpochyby mají vliv na utváření motoriky, rozvoj myšlení, na paměť, soustředěnost apod. Je to však odlišný přístup a vliv než v případě formující osoby učitele a kolektivu. V konečném důsledku jsou připravováni jiní uchazeči o studium na vysoké školy než dříve. Proto je v kapitole popsán a hodnocen stav digitalizace primárního a sekundárního sektoru školství, s ohledem na vliv digitálních technologií na děti a dospívající. Závěrem jsou diskutovány stav digitalizace, prognózovány možné důsledky a zmiňována možná východiska.

4.1 Pilotní projekt „Moskevská elektronická škola“

Projekt, který byl zahájen začátkem roku 2016 na šesti školách a který už v roce 2017 zahrnoval 280 škol, je pilotním projektem, jenž má vytvořit bázi pro širší projekt „Digitální škola“ a má být z centra (Moskevské oblasti) rozšířen do celé Ruské federace. V roce 2019 se projekt týkal všech moskevských škol. Moskvy. Do škol byl zaváděn v různé míře a zahrnoval od elektronických žákovských knížek, klasifikačních archů, komunikaci se zákonnými zástupci přes interaktivní tabule, uplatňování notebooků, tabletů, školských serverů až po nahrávanou elektronickou učební látku či prezentace.

Důležité je zmínit, že žáci se setkávají s digitálními technologiemi již v první třídě a namísto učebnic či písanek je čeká virtuální exkurze či vyplňování testů v on-line prostředí (s Wi-Fi připojením). Elektronickou hodinu i testy, které jsou automaticky vyhodnocovány systémem, připravuje učitel a známka z automatizovaného vyhodnocování se i automaticky ukládá do elektronického klasifikačního archu. Role učitele je už vnímána pouze jako role průvodce digitálním vzdělávacím prostředím od první třídy základní školy.¹⁶²

U digitalizace primárního a sekundárního školství je předním koordinátorem rektor NIU VŠE (Národní výzkumný institut Vysoké školy ekonomické – Высшая школа экономики, ВШЭ) J. I. Kuzminov a za úřednictvo primátor hlavního města S. S. Sobjanin se svými vedoucími odborů školství a informačních technologií. Projekt vyvolává už od svého počátku nesouhlasné reakce zákonných zástupců, kteří jsou permanentně ujišťováni, že se jedná o modernizaci s cílem vtáhnout žáky do studia. Vzhledem k tomu, že digitální technologie mění obsah i metodiku učení, tak se jedná o celkovou transformaci školy. Stejně jako u terciárního školství jsou v pozadí globální hráči IT byznysu jako Cisco, Microsoft, Huawei IBM apod. Pro zmíněné hráče je Ruská federace obrovské odbytíště jejich produktů. Transformace je ideově opět ukotvena v projektu Vzdělávání 2030 (viz kapitola 3.1.2).

Pouhý rok a půl po zahájení, tedy v září 2017, byl na základě pilotního projektu Moskevské elektronické školy spuštěn celofederální projekt Ruská elektronická škola. Podepsán byl tehdejší ministryní školství O. Ju. Vasilijevovou (poslední ministryně školství před rozdělením ministerstva) a primátorem hlavního města S. S. Sobjaninem¹⁶³. Začátek projektu se časově překrývá s prezentací projektu „Moderní digitální vzdělávací prostředí (viz kapitola 3.2.3).

4.2 Ruská elektronická škola jako obsahový zdroj Digitální školy

Ruská elektronická škola je v současnosti chápána jako obsahová základna pro širší projekt Digitální škola, který má zahrnovat primární i sekundární školství a znamená nejrozsáhlejší transformaci ve vzdělávání v Ruské federaci vůbec.

¹⁶² ČETVERIKOVÁ, O. *Digitální totalita. Globální fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 159-163. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹⁶³ Tamtéž.

Tři zásadní aspekty Digitální školy:

- obsahové změny ve všech předmětech s všudypřítomným digitálním prostředím,
- vybavení digitálními technologiemi,
- školení a rekvalifikace učitelů.¹⁶⁴

Projekt byl schválen v roce 2018 s tím, že se bude uskutečňovat v etapách a s ním i utváření právních podmínek pro on-line a distanční vzdělávání v odlehlých či řídko obydlených oblastech Ruské federace.¹⁶⁵

Stejně jako u terciárního školství se i v primárním a sekundárním školství předpokládá bezalternativnost s obdobnou základní charakteristikou. Rozdělení škol na tři kategorie, a to elitní, masové a základní s on-line identifikátory a všemi informacemi na síti a „on-line pedagogikou“. Učitel má mít roli průvodce a nikoliv „osobnosti, která formuje osobnost“, řečeno slovy klasika ruské pedagogiky K. D. Ušinského. Ředitel školy má být spíše předseda správní rady. Od zákonných zástupců se očekává odbourání nedůvěry v transformaci škol a ztráta starých představ o škole.

I v případě primárního školství se objeví množství učebních forem včetně gamifikace a systémů umělé inteligence. Vzhledem k tomu, že dodavatelé digitálních technologií mají být globální společnosti IT byznysu má být zavedena mezinárodní certifikace. Pro terciární školství v této souvislosti vyvstává připravovaná změna jednotné státní zkoušky, kterou mají s využíváním digitálních technologií určovat zájmy zaměstnavatelů.

Už od roku 2021 v rámci digitálních učebně-metodických postupů došlo v primárním i sekundárním školství v mnoha školách k částečnému nebo kompletnímu nahrazení tradičních tištěných učebnic. Stejně jako na vysokých školách bude výstupem ze základní i střední školy digitální portfolio. U učitelů se počítá s vykonáváním státních atestací v digitální formě.

¹⁶⁴ Брифинг Ольги Васильевой по завершении заседания президиума Совета при Президенте Российской Федерации по стратегическому развитию и приоритетным проектам [online]. © 13.12.2017 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: http://government.ru/dep_news/30576/

¹⁶⁵ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 165. ISBN 978-80-8223-008-9.

4.2.1 Systémy „POTOK“ a „ROST“ a digitální portfolio

Systémy, které připravují a hodnotí „individuální vzdělávací cesty žáků“ a zahrnují jejich životopis, prognosticky předurčující směřování profesní dráhy, byly vyvinuty pod názvy POTOK a ROST. Týkají se již předškolního věku. Systém POTOK formuje životopis a prognózuje a systém ROST hodnotí. Charakteristická je přitom propojenost, tedy tzv. „otevřené kolektivy“. Ty neznamenají pouze kolektiv vlastní školy, ale i mimoškolní kolektivy, jako jsou například sportovní oddíly. Systém ROST ve stejném duchu i hodnotí. Hodnotí od předškolního věku vědomosti, dovednosti, kroužky, olympiády apod. V souvislosti s tím vyvstala i otázka náhrady existujícího pětistupňového hodnocení. V samotném Rosobrnadzoru (Рособрнадзор) označili systém hodnocení za zastaralý. Rádi by ho nahradili systémem hodnocení, který by se zaměřoval na účast ve vyučování, pokrok v učení, plnění domácích úkolů či aktivitu žáka.

Propojené systémy POTOK a ROST mají jako digitální portfolia a součást Ruské elektronické školy v představách Rosobrnadzoru (Рособрнадзор) nahradit i přijímání na vysoké školy prostřednictvím jednotné státní zkoušky. Záměrem je vytváření elektronického portfolia, což je jen jiný název pro individuální profil kompetencí. Předpokládá se, že elektronické portfolio má být v budoucnosti součástí „celkového“ identifikátoru občana Ruské federace.

Všechny změny od počátku do konce života (včetně osobní charakteristiky či rodinného stavu) budou součástí složky, a to předurčí roli jedince ve státě. Digitalizaci se tedy nevyhne ani předškolní vzdělávání. Spolu s dětmi se tímto způsobem vytváří prostor i pro kontrolu rodičů. V rámci Jednotného biometrického systému má dojít do konce roku 2024 k rozmístění kamer do všech školských zařízení s možností rozpoznávání tváří. Ministerstvo školství a vědy tento postup zdůvodňuje zvýšením bezpečnosti ve školách.¹⁶⁶

¹⁶⁶ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 173-174. ISBN 978-80-8223-008-9.

4.3 Problémy spojené s digitalizací primárního a sekundárního školství

Přestože je digitalizace v Ruské federaci v závěrečném stádiu, tak jsou s ní spojené problémy vyplývající jednak z nesouladu s federálními zákony, nedostatečnou komunikací příslušných federálních (i jednotlivých republikových) orgánů se zákonnými zástupci žáků i s veřejností a prosazováním digitalizace jako součástí reformy školství bez alternativy. Rovněž jsou zde nezanedbatelné rizikové efekty digitalizace rázu ekonomického (jedná se o velmi nákladný projekt), kulturního, demografického, pedagogicko-psychologického, sociálního, bezpečnostního a v neposlední řadě i zdravotního rázu. Situace je sledována nejen pedagogickou a vědeckou veřejností, ale též zástupci rodičů, kteří v roce 2018 uspořádali společné konference, jejichž výsledkem bylo veřejné odmítnutí Digitální školy. Projekt Digitální školy byl účastníky odmítnut jako porušení Ústavy Ruské federace i platné legislativy. Ruská federace se dopouští záměrného poškození vzdělávacího systému, zdravotních rizik pro děti a ohrožení národní bezpečnosti.¹⁶⁷

4.3.1 Právní kontroverze Digitální školy

Přestože článek 63 Zákona o vzdělávání v Ruské federaci a článek 28 téhož zákona chápe zákonné zástupce jako účastníky vztahů ve vzdělávání, tak žádná instituce, odpovědná za vzdělávání v Ruské federaci, zákonné zástupce veřejně nekontaktovala, ani s nimi nediskutovala. Především Ministerstvo školství Ruské federace nedalo zákonným zástupcům možnost volby v rámci platné právní úpravy. Bezalternativnost Digitální školy odporuje právní úpravě Ruské federace a znemožňuje zákonným zástupcům možnost volby tradičního způsobu vzdělávání. Spolu s bezalternativností Digitální školy nebyly veřejnosti zdůvodněny přínosy, důvody pro přechod k digitalizaci, její možná efektivnost oproti tradičnímu způsobu vzdělávání. Též nebyly zveřejněny výsledky pilotního projektu Moskevské elektronické školy po ohodnocení expertů z oboru a zcela byla opomenuta zdravotní stránka Digitální školy. Široké veřejnosti nebyly poskytnuty údaje o finanční stránce projektů.

¹⁶⁷ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 178. ISBN 978-80-8223-008-9.

S Digitální školou se zavedenými digitálními třídními knihami či klasifikačními archy žáků souvisí i bezpečnost, neboť v komunikaci se zavedenými biometrickými kamerami ve školách se jedná o nelegální sběr údajů, které, jak uvádí O. N. Četveriková, na základě právního rozboru¹⁶⁸ bodu 1 článku 11 č. 152-FZ, nelze využívat bez písemného souhlasu zákonných zástupců. I přes odpor značné části zákonných zástupců i odborné veřejnosti bylo roku 2018 tehdejší ministryní školství O. Ju. Vasiljevovou sděleno, že kompletní administrativa škol v Ruské federaci přejde do elektronické podoby, čímž je zaměněno právo na používání digitálních technologií za povinnost.

4.3.2 Zdravotní aspekt Digitální školy

Zdravotní hledisko související s digitalizací je zásadní, ať už se jedná o zdraví psychické či fyzické. Už v roce 2011 vydalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy usnesení číslo 1815¹⁶⁹, které pojednávalo „O skrytých nebezpečích elektromagnetických polí a jejich vlivu na životní prostředí“, kde vlny používané v oblasti radarových stanic, telekomunikace a mobilních telefonů jsou klasifikovány jako potenciální riziko pro lidský organismus. Zmiňováno je zde i zvýšené riziko rakoviny či vliv na spermatogenezi. Usnesení doporučuje v mateřských školách i školách nedovolit bezdrátové technologie. Doporučuje pouze přímé kabelové připojení. Vyjadřuje také zákaz používání mobilních telefonů ve školách.

Nejdále v tomto ohledu pokročila Francie, kde byla bezdrátová zařízení zakázána v jeslích, mateřských školách a v primárním vzdělávání jsou používána jen v nejn nutnějších případech pro edukační účely. Do 15-ti let je dětem ve školách zakázáno používání mobilního telefonu při vyučování i o přestávkách. Těmto změnám samozřejmě IT byznys kladl odpor. Školství v Ruské federaci se však ubírá zcela opačným směrem. Už v roce 2017 bylo oznámeno, že je Moskva na druhém místě na světě v počtu Wi-Fi připojení s tím, že vzdělávací instituce v Moskvě mají mít v tomto ohledu světové prvenství ve školství.

Výše zmíněná rizika nastiňují problematiku týkající se fyzického zdraví spojeného s bezdrátovým připojením Wi-Fi. Pro vzdělávání jsou však významné také změny,

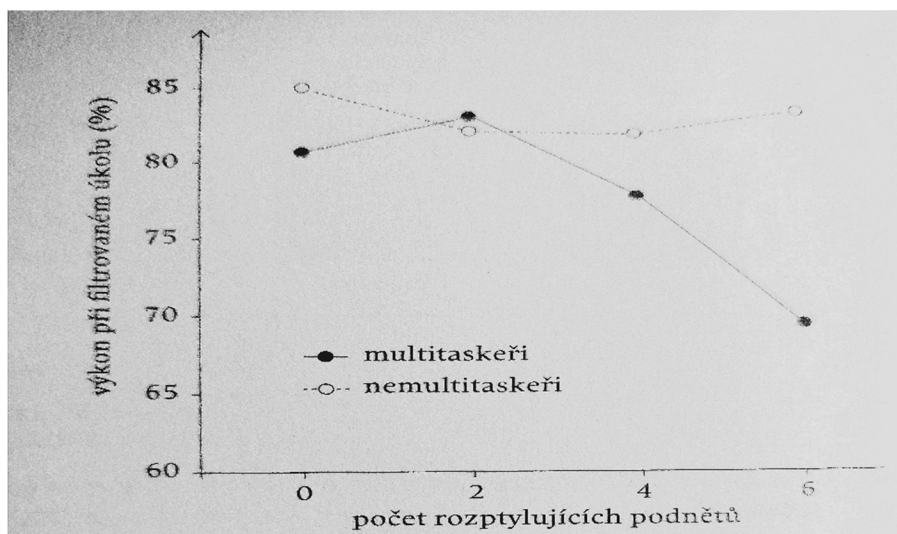
¹⁶⁸ Federální zákon č. 152 ze dne 27. července 2006, o osobních údajích N 152-FZ. Dostupné z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_61801/

¹⁶⁹ *Usnesení parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1815*. [online] © [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <http://zdravolit.com/news/44/>

nastávajících při aktivním používání digitálních technologií, ve vývoji mozku a psychiky jedince.

Relativně nedávno začal být v odborných kruzích používán termín „behaviorální závislost“, který naznačuje návykovost ve vztahu k digitálním technologiím. Často bývá přítomen tzv. „multitasking efekt“, kde se jedná o narušenou pozornost a jedinec má neustálou potřebu „překlikávat“ (viz graf č. 2). Zmíněný efekt dostávají digitální technologie „do vínku“ už při jejich tvorbě a informatik C. Newport z Georgetownské univerzity je přirovnává k výhernímu automatu. Zatímco tabákovým společnostem „šlo“ o plíce klientů, tak IT byznysu jde o jejich duši.¹⁷⁰ Vychází i řada publikací, která podobná tvrzení zlehčují a relativizují. Příkladem může být publikace „Děti a dospívající online“¹⁷¹ dotovaného Grantovou agenturou České republiky.

Nejzávažnější diagnóza poškození mozku spojená s poruchami jeho kognitivních funkcí v důsledku aktivního používání digitálních technologií dětmi ve vývoji je pojmenována vědci jako „digitální demence“.

Poznámka: Po odfiltrování nedůležitých podnětů v závislosti na počtu rozptylujících podnětů.

Graf č. 2 – Výkony lidí, kteří multitasking provozují hodně, a těch, kteří ho provozují málo nebo vůbec¹⁷²

¹⁷⁰ NEWPORT, C. *Digitální minimalismus. Zkroťte návykové technologie a získajte zpět svůj čas a koncentraci*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2019. s. 8-23. ISBN 978-80-7555-088-0.

¹⁷¹ ŠEVČÍKOVÁ, A. a kol. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5010-1.

¹⁷² SPITZER, M. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. s. 208. ISBN 978-80-7294-872-7.

4.3.2.1 Digitální demence

Dnes už se jedná o poměrně rozšířený termín. Při zadání do vyhledávače Google se objevilo 38 tisíc anglických výrazů během necelé sekundy už v roce 2014.¹⁷³ V korejském Centru pro výzkum mozku došli k závěru, že závislost na digitálních technologiích brání normálnímu rozvoji mozku a mimo jiné dochází i k disproporci hemisfér. Přičemž slovo závislost je zde namístě, jelikož už v roce 2013 měly přibližně dvě třetiny žáků v Jižní Koreji chytré telefony a pětina z nich je používala téměř 5 hodin denně.¹⁷⁴

K podobnému výsledku dospěl i profesor M. Spitzer z Centra pro neurologii a výzkumu učení při Univerzitě v Ulmu, který jako jeden z nejvýznamnějších vědců neurovědy, zasvětil vztahu mozek-učení svou vědeckou dráhu. V USA, kde hostoval jako profesor na Harvardské univerzitě, byl proveden výzkum na vzorku přes 2000 dětí od 8-18 let a zjištěno bylo, že digitálním médiím věnují více než spánku, a to 7,5 hodiny denně. Totéž číslo vyšlo při průzkumu v Německu, který byl však mnohem rozsáhlejší (43 500 žáků) a účastnili se ho žáci 9. tříd. Dále M. Spitzer uvádí, že zatímco spotřeba alkoholu i drog v Německu dlouhodobě klesá, tak závislost na digitálních technologiích roste.¹⁷⁵

Dnes běžné tvrzení M. Spitzera, C. Newporta či B. Ji-wona, že na digitálních technologiích vzniká závislost, není zpochybňováno. Zatímco však v Ruské federaci pokročila digitalizace vzdělávání na první světové příčky, tak naopak informace o záporných dopadech digitalizace ji řadí na poslední příčky. To bezpochyby nahrává zájmovým skupinám digitalistů v Ruské federaci v dokončení procesu transformace všech stupňů škol k úplné digitalizaci školství.

Kromě závislosti je u digitálních technologií přítomen též dopad jejího dlouhodobého užívání vedoucí k poškození těla, ale především mysli. U dětí, ale též u mladistvých značně klesá schopnost se učit vinou digitálních technologií. Ochabuje paměť, přibývají poruchy pozornosti a čtení. Přítomny jsou rovněž poruchy spánku a nadváha. Dochází k celkové mentální degradaci. A digitální demence je více než jen zapomnětlivost,

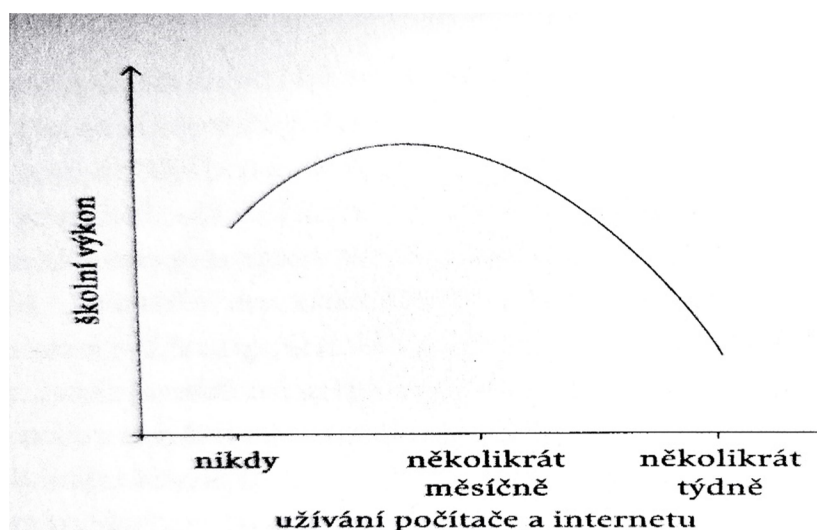
¹⁷³ SPITZER, M. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. s. 17. ISBN 978-80-7294-872-7.

¹⁷⁴ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 199-200. ISBN 978-80-8223-008-9.

¹⁷⁵ SPITZER, M. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. s. 9-14. ISBN 978-80-7294-872-7.

jde skutečně o celkovou mentální degradaci. Digitální média vedou k menšímu používání mozku, což je měřitelné (neurovzruchy mezi synapsemi) a důsledkem je pokles výkonnosti mozku navíc spojený s opožděným vývojem, čímž zůstává jedinec pod možnou dosažitelnou úrovní.¹⁷⁶

Ve školách, kde se hodně používají osobní počítače, mají také žáci v průměru ty nejhorší výsledky. Zhodnocení tohoto rázu doplňuje M. Spitzer grafem vyjadřujícím souvislost mezi používáním počítače a internetu na jedné straně a výkony na straně druhé (viz graf č. 3).

Graf č. 3 – Souvislost mezi používáním počítače a internetu na jedné straně a výkony ve škole na straně druhé¹⁷⁷

Přesto, že jsou tato fakta známa již více než deset roků a přijímána i odborníky, tak se třeba jen i dílčí změny ve vztahu k digitalizaci školství daří velmi ztěžka prosazovat. Podobně jako u zbrojařů, farmaceutických či tabákových koncernů se velké koncerny IT byznysu jako Apple, Google či Meta Platforms (dříve Facebook) těší obrovským ziskům, relativizují výzkumy a lobují ve svůj prospěch.¹⁷⁸

V Ruské federaci se zájmy zmíněných zahraničních společností IT byznysu je navíc umocňován synchronizovaný postup o místní hráče (Mail.Ru, Yandex apod.), bankovní sektoru (především Sberbank) a úřednictvo na federální i místní úrovni (obě ministerstva školství, Rosobrnadzor).

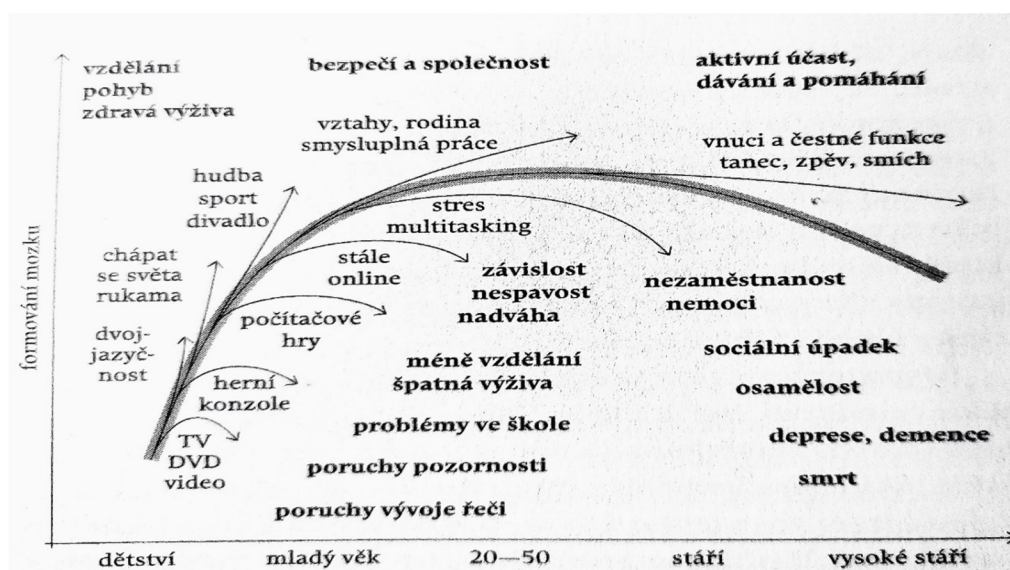
¹⁷⁶ SPITZER, M. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. s. 288. ISBN 978-80-7294-872-7.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 80.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 25-26.

4.3.2.2 Sociální myšlení

Ať už se jedná o empatii, dobročinnou aktivitu či jiné sociální návyky, jsou utvářeny v širší sociální skupině při osobním kontaktu. Pokud tyto návyky rozvíjíme ve skutečné sociální skupině, tak oblasti mozku zodpovědné za sociální myšlení se rozvíjejí, pokud však převažuje digitální komunikace nad minimalizovaným množstvím osobních kontaktů ve skutečném životě, tak se naopak tyto oblasti mozku zmenšují.¹⁷⁹ Lze přidat ještě pojetí profesorky S. Turkle z Massachusettského technologického institutu, která vnímá interakce v digitálním světě jako kontaktování a bohatší lidskou konverzaci při setkání lidských bytostí teprve jako komunikaci.¹⁸⁰ Značný rozdíl je, jestli technologie využívají dospělí či děti a dospívající v neukončeném procesu vývinu. Hodiny denně strávené na sociálních sítích znamenají menší sociální aktivitu v reálném světě. Důsledkem jsou negativní emoce, pocit osamělosti, sociální frustrace, otupělost, deprese či sklon k násilí (viz graf č. 4).

Graf č. 4 – Formování mozku v průběhu života, vzestup a úpadek (šedě podložená čára), pozitivní a negativní faktory¹⁸¹

Jako největší nebezpečí vidí O. N. Četveriková statisticky prokázanou souvislost mezi digitalizací a autismem. Nejčastěji se autismus vyskytuje v zemích, kde jsou digitální technologie nejhojněji využívány, a sice v Jižní Koreji a ve Spojených státech amerických. V roce 2012 byl jako autista diagnostikován každý padesátý občan

¹⁷⁹ SPITZER, M. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. s. 116-118. ISBN 978-80-7294-872-7.

¹⁸⁰ NEWPORT, C. *Digitální minimalismus. Zkroťte návykové technologie a získajte zpět svůj čas a koncentraci*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2019. s. 120-121. ISBN 978-80-7555-088-0.

¹⁸¹ SPITZER, M. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. s. 267. ISBN 978-80-7294-872-7.

Spojených států a každý osmatřicátý Jihokorejec. Na začátku devadesátých let 20. století, tedy na počátku digitalizace, se autismus vyskytoval u jednoho dítěte z 5000.

Digitální škola v Ruské federaci se tak stává bariérou mezi žáky a učiteli. Žáci trávící většinu času interakcí s digitálními technologiemi redukuje živou komunikaci a ta je základním prvkem sociální komunikace.¹⁸² Tím se opět vracíme k citátu klasika ruské pedagogiky K. D. Ušinského, že „Osobnost formuje osobnost“ anebo jinak řečeno: „Člověk se stane člověkem jen ve styku s člověkem“...

4.4 Shrnutí

Digitalizace primárního školství v Ruské federaci se nachází v závěrečné fázi. Přes původní projekty Moskevské elektronické školy a Ruské elektronické školy, které posloužily jako obsahový zdroj, došlo k realizaci celofederálního projektu Digitální škola. Projekt zahrnuje obsahové změny ve všech předmětech, všudypřítomné digitální prostředí, které má být dostupné prostřednictvím kompletního vybavení digitálními technologiemi a spojeno s permanentními školeními a rekvalifikacemi učitelů. Stejně jako u terciárního školství má být výstupem digitální portfolio nahrazující vysvědčení. U učitelů bude požadována státní atestace, ale v digitální formě. Digitální škola s sebou nese řadu problémů a kontroverzí a spolu s intenzitou jejího zavádění roste i odpor odborné veřejnosti a zákonných zástupců vůči ní. Odpůrcům vadí nejen upírání práva na volbu formy vzdělávání, které zákonní zástupci mají, ale i zdravotní, bezpečnostní či sociální aspekty plynoucí z digitalizace školství. Široká veřejnost se od počátku roku 2018, kdy na téma Digitální školy uspořádala konference, snaží bezalternativnost procesu zvrátit podobně jako u nepopulárního Boloňského procesu. Vzhledem k dosažení úspěchů v podobě odmítnutí Boloňského procesu rostou, snahy o zvrácení procesu digitalizace. Spolu s tím úměrně roste tlak ze strany zájmových skupin-digitalistů.

Pozoruhodné je, že značná část finančních elit z bankovního sektoru, státního departamentu či IT byznysu ve Spojených státech anebo přímo vývojáři digitálních produktů ze Silicon Valley nechtějí své děti posílat do škol, které jsou digitalizované a upřednostňují lidský kontakt. Vyhýbavé chování elit vůči digitálním technologiím a upřednostňování lidského faktoru je pro elity charakteristické nejen ve vztahu

¹⁸² ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 213. ISBN 978-80-8223-008-9.

ke vzdělávání, ale je jimi vnímáno i jako symbol společenského statusu. V jedné z analýz N. Bowlesové, která se dlouhodobě zaměřuje na IT byznys a Silicon Valley je situace zachycena už v roce 2019.¹⁸³

Vzhledem k tomu, že je první zájmová skupina digitalistů, tedy ideová skupina, spjata se zájmy velkých korporací ze Silicon Valley ve Spojených státech a jejich technologie jsou na bázi anglického jazyka, ovlivňuje digitalizace i ruštinu. Například dochází k záměnám některých termínů anglicismy a ovlivňování ruštiny jako vyučovacího jazyka a jednotícího prvku mnohonárodnostní federace (viz kapitola 1.6.2).

Vezmeme-li v úvahu, že digitalizované primární i sekundární školy vykazují horší školní výsledky než jejich tradiční konkurenti, lze se domnívat, že absolventi digitalizovaných škol nižších stupňů negativně ovlivní úroveň terciárního školství.

¹⁸³ BOWLES, N. Human Contact Is Now a Luxury Good. Screens used to before the elite. Now avoiding them is a state symbol [online]. © 23.3.2019 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/03/23/sunday-review/human-contact-luxury-screens.html?ref=nodesk>

ZÁVĚR

Už v době svého vzniku Ruské federace, na samém počátku 90. let 20. století, byly započaty reformy jejího vzdělávacího systému. Nebyly to reformy izolované, ale navazovaly na sérii reforem vzdělávacího systému Sovětského svazu, jehož se stala Ruská federace právním zástupcem. Reformy měly čtyři výrazné etapy a započaly již reformou ruské klasické školy bezprostředně po revoluci v roce 1917. Ta představovala snahu o likvidaci klasické ruské školy a zavádění kombinace myšlenek L. D. Trockého, K. Marxe a S. Freuda. Skončila propadem úrovně vzdělávání a pokračovala renesancí klasické ruské školy v druhé etapě reforem probíhající mezi rokem 1931 a rokem 1956. Druhá etapa reforem vedla k provázanosti vzdělávání terciárního s výrobní sférou, závody a samosprávou a představovala vrchol v kvalitě znalostí absolventů škol. Následující třetí etapa reforem od roku 1956 do roku 1990 realizovala pozvolné změny a projevila se poklesem kvality znalostí. Čtvrtá etapa reforem byla započata přímo v Ruské federaci a nesla si v sobě ideu „fetišizace trhu“ silně přítomnou už v období perestrojky.

Vysoká intenzita a hloubka poslední čtvrté (doposud trvající) etapy reforem se projevila ve všech stupních škol. Změny byly institucionálního, právního a legislativního rázu (včetně mezinárodně-právního). Došlo ke vzniku nestátních škol, zavedena byla Jednotná státní zkouška jako forma přijímání na VŠ v podobě testů, avšak jednotná škola byla odmítnuta.

S propadem kvality terciárního školství na časové ose byl zaznamenán i odliv vědců z Ruské federace, což se projevilo i na mezinárodní úrovni. V této etapě se v oficiálních dokumentech začaly objevovat první zmínky naznačující zcela novou stránku reforem – digitalizaci. Zpočátku se objevovaly jen velmi všeobecné náznaky, které působily na veřejnost inovativně nebo zůstaly bez povšimnutí. Míra a intenzita zmíněného aktivního prosazování digitalizace poměrně rychle narůstala až vyústila v názor na kompletní proměnu celého terciárního školství. Všeobecné teze byly vyjádřeny v projektu Vzdělávání 2030 s předpokladem bezalternativnosti procesu. Plánována je selekce vysokých škol a jejich pedagogických sborů. Kromě škol s elitním postavením přináší proces ostatním vysokým školám distanční on-line výuku formou kurzů. Se zainteresováním strategických hráčů IT byznysu se jedná i o postupnou privatizaci terciárního školství a zavedení školného (ať už odloženého či neodloženého). Místo

diplomů má být spuštěno integrované digitální portfolio. S prosazováním digitalizace jsou v Ruské federaci úzce spjaté zájmové skupiny tzv. digitalistů, ke kterým patří především zástupci IT byznysu a bankovního sektoru (nejbohatší skupina oligarchů Ruské federace) a též zástupci úřednictva, přičemž se jedná především o zaměstnance Ministerstva vědy a vysokých škol a Rosobrnadzoru. U prvních dvou zmíněných zájmových skupin jde o obrovskou obchodní příležitost a skupina úřednictva nabízí obrovské nedigitalizované pole působnosti s příležitostí pro obrovské zisky s tím, že bez prvotní iniciace státu se celý proces neobejde. Pro zmíněné skupiny je charakteristická sektorová provázanost. Naproti tomu s prohloubením procesu digitalizace a s rozhodnutím vztáhnout digitalizaci nejen na terciární, ale i na primární a sekundární školství na podobných principech, vzrostl i počet aktivních odpůrců procesu z řad pedagogů, odborné veřejnosti i zákonných zástupců žáků. Rozhodli se federální projekt Digitální škola, kterému předcházely pilotní projekty Moskevské elektronické školy a Ruské elektronické školy, odmítnout jako porušení Ústavy Ruské federace, platné legislativy Ruské federace, poškození vzdělávacího systému, ohrožení národní bezpečnosti a zdraví dětí. Věří, že koordinovaným nátlakem docílí zrušení digitalizace stejně tak, jako se podařilo odmítnout Boloňský proces. Růst odporu odborné i laické veřejnosti vůči digitalizaci, již vedl k zastavení některých projektů (např. odmítnutí prezidenta Ruské federace podepsat totální integraci v rámci projektu Moderního digitálně vzdělávacího prostředí).

Prosazování digitalizace se v její závěrečné fázi v důsledku odporu značné části veřejnosti zpomalilo, přesto už je nyní značné množství škol všech stupňů v různé míře digitalizováno a nejvíce to platí pro Moskvu. Specifikem Ruské federace je mimo jiné bezdrátové připojení (Wi-Fi) široce rozšířené ve školách, zatímco mnoho států odmítlo bezdrátové připojení jako takové a některé státy omezily i používání mobilních telefonů ve škole (nejdále je v tomto ohledu Francie).

Digitalizace s sebou nese rizika z ní plynoucí. Její prosazování jako bezalternativního projektu navzdory zákonům vytváří napětí v ruské společnosti, kde se značná část zákonných zástupců, pedagogů a odborné veřejnosti odmítá vzdát tradiční školy. Pro zákonné zástupce to může znamenat ztrátu možnosti volby formy studia a totéž platí i pro uchazeče o studium na vysoké škole. Pedagogové mohou ztratit zaměstnání, k čemuž povede selekce pedagogických sborů. Počítá se s propouštěním učitelů, kteří

si nepřejí upustit od tradiční pedagogiky. Téměř jistě bude pozměněna zaměstnanecká struktura v terciárním školství (a nejen v něm).

Selekce univerzit spojená s digitalizací může vést k rozkastování společnosti a k ještě většímu úpadku vzdělávání. Rovněž hrozí likvidace univerzit, které budou patřit do skupiny základních. Totéž se může týkat i primárního a sekundárního školství. Nezanedbatelné je bezpečnostní riziko vzhledem k použití zahraničního software (především z produkce Číny a USA). Pozvolna se projevuje riziko demografické v podobě odlivu obyvatelstva z odlehlých oblastí a růstu megalopolí. Zdaleka největší riziko však představuje digitalizace pro zdraví (ať psychické či fyzické) a sociální oblast.

V případě Ruské federace jde v rámci Wi-Fi připojení o problém elektromagnetických vln. Všeobecné také o riziko behaviorální závislosti, efektu multitaskingu a především o nebezpečí digitální demence, kdy dochází k ochabování paměti, poruchám pozornosti i čtení. S rizikem digitální demence je spojena i celková mentální degradace. Zmíněné nebezpečí je mnohem vyšší u dětí a dospívajících než u dospělých. V souvislosti s digitalizací se objevuje problém nedostatečně rozvinutého sociálního myšlení v důsledku redukce živé komunikace, která je elementárním prvkem přenosu sociální zkušenosti.

Pozitiva plynoucí z plné digitalizace terciárního školství v Ruské federaci tedy nejsou. Doplňkově však mohou sehrát svou pozitivní roli v situacích, které jsou v Ruské federaci poměrně časté a jsou pro ni typické. Jedná se například o velké živelné pohromy (lesní požáry, rozsáhlé povodně v povodí veletoků, apod.), které znemožňují dočasně školní docházku. Úplnou digitalizaci školství přitom odmítá i řada vyslovených příznivců digitálních technologií. Například docent informatiky C. Newport z Georgetownské univerzity vidí východiska v tzv. „digitálním minimalismu“, tedy záměrného používání digitálních technologií, při kterém se jedinec koncentruje na minimální počet důkladně vyselektovaných digitálních aktivit.¹⁸⁴

K podobnému „digitálnímu úklidu“ nabádá i profesorka S. Turkle¹⁸⁵ z Massachussettské technologické instituce. Učení pouze na digitální bázi nefunguje,

¹⁸⁴ NEWPORT, C. *Digitální minimalismus. Zkroťte návykové technologie a získejte zpět svůj čas a koncentraci*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2019. s. 35-57. ISBN 978-80-7555-088-0.

¹⁸⁵ TURKLE, S. In: NEWPORT, C. *Digitální minimalismus: Zkroťte návykové technologie a získejte zpět svůj čas a koncentraci*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2019. s. 121-123. ISBN 978-80-7555-088-0.

což dokládá vzestup a pád e-learningu či jazykových laboratoří a programovaného učení ze 70. let 20. století. Zatímco přednosti vzdělávání v digitalizovaném prostředí nebyly dle M. Spitzera nikde prokázány, tak negativa ano a není jich málo¹⁸⁶.

V prostředí Ruské federace, kde digitalizace školství nabrala hodně radikální a plošný ráz v podobě projektu Digitální škola, je u široké veřejnosti, pedagogů a odborníků přítomen také radikální požadavek na úplné odmítnutí realizace digitálního vzdělávání, jakožto likvidačního nástroje ruského vzdělávání a nebezpečného experimentu na dětech, a to bezpodmínečně a formou úplného zákazu. Tento požadavek zdůrazňuje i O. N. Četveriková¹⁸⁷.

Na příkladu digitalizace terciárního vzdělávání v Ruské federaci je, podobně jako je tomu i u jiných funkcí státu, zřetelný moment, který je přítomen v tisíciletých ruských dějinách a který výmluvně symbolizuje státní znak Ruské federace (Dvojhlavý orel) – konceptuální nevyhraněnost. Úzká, ale velmi vlivná a majetná skupina oligarchie a části státního úřednictva (kdysi v Rusku reprezentovaná bojary), sleduje svůj zájem na úkor širokých vrstev ruského obyvatelstva.

Úroveň kvality vzdělávání v Ruské federaci klesá jak v historickém, tak i mezinárodním srovnání od počátku třetí etapy reform, tedy od roku 1956. Výhodiskem pro odvrácení trendu klesající kvality vzdělávání se jeví návrat ke klasické ruské škole, která představuje základ úspěchu a byla prověřena v období druhé etapy reform a obdobím 2. světové války. Počet škol fungujících na tomto principu je v současnosti velmi nízký (asi v počtu 100 škol).

Ruská klasická škola má potenciál odstranit nedostatek ve vědomostech žáků v podobě povrchnosti, neúplnosti, nestabilitnosti a především formalismus, které představují značný problém v současném ruském vzdělávání. Mechanické osvojování si učiva, jehož obsah nebyl vysvětlen a pochopen, učení se definicí bez konkrétního smyslu pro žáky a odtrženost mezi nabytým učivem a praktickým životem jsou pro formalismus charakteristické. A jelikož příčinami formalismu jsou slabá teoretická i praktická příprava části pedagogů, nízká kvalita učebnic a nepropracovanost učebních

¹⁸⁶ SPITZER, M. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. s. 15-17. ISBN 978-80-7294-872-7.

¹⁸⁷ ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. s. 237. ISBN 978-80-8223-008-9.

osnov, honba za vysokým formálním hodnocením, měla by být pozornost zaměřena na tyto aspekty.

Současně je potřebné přiřknout významu vzdělávání v Ruské federaci význam a přizpůsobit tomu federální rozpočet.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BARTÁK, J. *Aktuální problémy vzdělávání a rozvoje zaměstnanců v organizacích*. Praha: UJAK, 2015. ISBN 978-80-7452-113-3.

ČETVERIKOVÁ, O. *Digitálna totalita. Globálny fašizmus*, Bratislava: Torden, 2021. ISBN 978-80-8223-008-9.

EFIMOV, V. *Globálne riadenie a človek. Jako vystúpiť z matrice*. Torden, 2020. ISBN 978-80-89903-56-6.

JEŽKOVÁ, V. Reforma školního vzdělávání v Rusku. Orbis Scholae: *Přehledové a srovnávací studie*. 2012, roč. 6, č. 1. ISSN 1802-4637.

JEŽKOVÁ, V., E. WALTEROVÁ, T. ABANKINA a I. ABANKINA. *Školní vzdělávání v Ruské federaci*. Praha: Karolinum 2013. ISBN 978-80-246-2206-4.

KARA-MURZA, S. G. *Manipulace vědomím*. MON Trade, 2020. ISBN 978-80-908011-0-3.

KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: SLON, 2011. ISBN 978-80-7419-059-9.

NÉHRŮ, D. *Objevení Indie*. Praha: SNPL, 1957.

NEWPORT, C. *Digitální minimalismus. Zkroťte návykové technologie a získajte zpět svůj čas a koncentraci*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2019. ISBN 978-80-7555-088-0.

PAŘÍZEK, V. Podstata a struktura výchova. In HORÁK, V., M. KRATOCHVÍL a V. PAŘÍZEK. *Základy pedagogiky*. Liberec: TUL, 2001. ISBN 80-7083-534-6.

PECHA, L. A. S. *Makarenko pedagog, spisovatel, člověk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. SPN 14-386-88.

SCHWAB, K. *The Fourth Industrial Revolution*. London: Portfolio Penguin, 2017. ISBN 978-02-4130-076-5.

SOMR, M. a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: SPN, 1987. SPN 46-00-43/1.

SPITZER, M. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.

ŠEVČÍKOVÁ, A. a kol. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5010-1.

VETEŠKA, J., T. VACÍNOVÁ a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: Andragogika na prahu 21. století*. Praha: UJAK, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.

Seznam internetových zdrojů

AKKET. Свербанк начал выдавать электронные паспорта в России [online]. © 16.11.2018 [cit. 2022-12-8]. Dostupné z: <https://akket.com/raznoe/137981-sberbank-nachal-vydavat-elektronnye-pasporta-v-rossii.html>

BOWLES, N. Human Contact Is Now a Luxury Good. Screens used to be before the elite. Now avoiding them is a state symbol [online]. © 23.3.2019 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/03/23/sunday-review/human-contact-luxury-screens.html?ref=nodesk>

Брифинг Ольги Васильевой по завершении заседания президиума Совета при Президенте Российской Федерации по стратегическому развитию и приоритетным проектам [online]. © 3.12.2017 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: http://government.ru/dep_news/30576/

Edcrunch: MOOC, BYOD a Tina Kandelaki. [online]. © 22.10.2014 [cit. 2022-12-21]. Dostupné z: <https://newtonew.com/school/edcrunch-mooc-byod-i-tina-kandelaki>

EUROPEAN CHARTER FOR REGIONAL AND MINORITY LANGUAGES: The objectives of the charter [online] <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/the-objectives-of-the-charter>

EUROPEAN EDUCATION AREA: Bologna Process [online] © [cit. 2022-10-15]. Dostupné z: <https://education.ec.europa.eu/cs/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process>

EURYDICE. *The European Higher Education Area in 2020 Bologna Process Implementation Report* [online]. © 21.12.2020 [cit. 2022-10-19]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c90aaf32-4fce-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-224631867>

EUSST. *Etnické složení Ruské federace. Národnostní složení obyvatelstva Ruska. Obyvatelstvo podle národnosti.*[online] © 29.12. 2021 [cit. 2022-10-21]. Dostupné z: <https://eusst.ru/cs/etnicheskii-sostav-rf-rossiiskoi-federacii-nacionalnyi-sostav-naseleniya.html>

Federální zákon č. 152 ze dne 27. července 2006, o osobních údajích N 152-FZ. Dostupné z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_61801/

Федеральный закон 273 -ФЗ от 29.12.2012 Об образовании в Российской Федерации [online] Dostupné z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИНСТИТУТ РУССКОГО ЯЗЫКА В МОСКВЕ: История и миссия [online] <http://www.pushkin.institute/institut/history/>

IQAS: *International Education Guide: For the Assessment of the Education of the Former USSR and the Russian Federation* [online]. © 2016 [cit. 2022-10-19]. Dostupné z: <https://open.alberta.ca/dataset/d4585ba4-4e8f-4e2b-9038-2fcd943f02cb/resource/42646ac0-5235-4b7b-8151-a360ffbc9ed8/download/lbr-iqas-russia-international-education-guide-2016-12.pdf>

INDICATOR. *Песков призвал всех запомнить две грустные вещи о будущем* [online]. © 21.9.2017 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://indicator.ru/engineering-science/asi-peskov-5-100-21-09-2017.htm>

КАЛЮКОВ, Е. *Ректор ВШЭ призвал заменить доцентов без научных работ онлайн-курсами* [online]. © 26.2. 2018 [cit. 2022-12-22]. Dostupné z: <https://www.rbc.ru/society/26/02/2018/5a93f2889a79475483ae233e>

КОСТЕНКО, И.П. Реформы образования в России: Цели, результаты, уроки. Народное образование [online]. 2019, роč. 1. s. 62-63 [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-obrazovaniya-v-rossii-tseli-rezultaty-uroki/viewer>

КОСТЕНКО, И. П. *1930–1956 гг. Возрождение и рост русской школы (статья третья)* [online] © 2013 [cit. 2022-11-02]. Dostupné z: http://www.mathnet.ru/php/archive.phtml?wshow=paper&jrnid=mo&paperid=515&option_lang=rus

Конституция Российской Федерации [online] <https://constitution.garant.ru/english>

MAŘÍK, V. Národní iniciativa Průmysl 4.0: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2015.[online] Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/53723/64358/658713/priloha001.pdf>

Московский государственный институт международных отношений Dostupné z: <https://mgimo.ru/>

NEWS.RU. *Стикер совета федерации назвал ЕГЭ „Дебилизацией образования“* [online]. © 10.6.2009/6.12.2017 [cit. 2022-11-29].Dostupné z: <http://www.newsru.com>

МЕТА. *Ruská federace* [online]. © [cit. 2022-10-19] Dostupné z: https://inkluzivni.skola.cz/sites/default/files/uploaded/ruska_federace_dbkvs.pdf

Министерство науки и высшего образования Российской Федерации: О Министерстве [online] Dostupné z: <https://minobrnauki.gov.ru/about/governance/>

МИНОБРНАУКИ РОССИИ: О Министерстве [online] Dostupné z: <https://minobrnauki.gov.ru/about/governance/>

МИНОБРНАУКИ РОССИИ: Коллегии и советы [online] Dostupné z: https://minobrnauki.gov.ru/colleges_councils/

Национальный и информационный центр по академическому признанию и мобильности: О центре [online] Dostupné z: <http://www.russianenic.ru/rus/scheme.html>

Национальная платформа открытого образования [online]. © [cit. 2022-12-21]. Dostupné z : <https://elearning.hse.ru/platform/russia/10jun2009/dbl.html>

Новости ДВФУ. *ДВФУ и Сбербанк открыли на ВЭФ первую в России Школу цифровой Экономики* [online]. © 15.10.2018 [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: https://www.dvfu.ru/news/fefunews/fefu_and_savings_bank_opened_at_the_wef_russia_s_first_school_of_digital_economy/?PAGEN_2=6

PÁVIŠOVÁ, Z. *Vzdělávací systém v Rusku* [online]. © 18.4.2006 [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZO/531/VZDELAVACI-SYSTEM-V-RUSKU.html>

ПОСТУПИ ОНЛАЙН. *Не только ЕГЭ. Вузы, которые могут проводить дополнительные испытания в 2018 году* [online]. © 19.1.2018 [cit. 2022-10-18].

Dostupné z: https://postupi.online/journal/postuplenie-v-vuz/ne-tolko-ege-vuzy-kotorye-mogut-provodit-dopolnitelnye-ispytaniya-v-2018-godu/?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com

ПРИБЫЛОВСКИЙ, В. *Матвиенко С. В.* [online]. © 11.1.2016 [cit. 2022-12-22]. Dostupné z: <http://www.anticompromat.ru/matvienko/matv2bio.html>

РИА Новости. *Глава Минобрнауки рассказал, как Россия будет уходить от Болонской Системы* [online]. © 2.6.2022 [cit. 2022-12-2]. Dostupné z: <https://ria.ru/20220602/obrazovanie-/792542477.html>

Российская академия наук [online] Dostupné z: <http://www.ras.ru/>

Рособрнадзор: Федеральная служба по надзору в сфере образования и науки [online] Dostupné z: <http://government.ru/department/35/events/>

SRSPOL. *Některí ruští učitelé odmítají vyučovat podle moderních učebnic, mají otupovat děti.* [online] © 2017 [cit. 21.11.2022]. Dostupné z: <http://www.srspol.sk/clanek-nekteri-rusti-ucitele-odmitaji-vyučovat-podle-modernich-ucebnic-maji-otupovat-deti-14889.html>

ŠVAMBERK-ŠAUEROVÁ, M. *Bilingvní výchova. Přináší dětem jen výhody nebo i rizika?* [online]. © 2.11.2015 [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/bilingvni-vychova-prinasi-detem-jen-vyhody-nebo-i-rizika>

ШЕНАЕВ, А. *Образование будущего: Google ломает шпиль МГУ* [online]. © 8.11.2010 [cit. 2022-12-5]. Dostupné z: <https://www.e-xecutive.ru/education/proeducation/1406143-obrazovanie-buduschego-google-lomaet-shpil-mgu?page=18>

Usnesení parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1815. [online] © [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <http://zdravolit.com/news/44/>

Высшая аттестационная комиссия(ВАК): Общая информация [online] Dostupné z: <https://vak.minobrnauki.gov.ru/main>

YOLLIKI. *Akademické stipendium: Typy a velikosti stipendií pro studenty v Rusku* [online]. © 27.9.2020 [cit. 2022-10-20]. Dostupné z: <https://yolliki.ru/cs/training/akademicheskaya-stipendiya-v-godu-razmer-vidy-i-razmer-stipendii-studentam-v/>

YUAN, L. a S. POWELL. *Mooc a otevřené vzdělávání: důsledky pro vysokoškolské vzdělávání* [online]. © 20.8.2013/26.7.2014 [cit. 2022-12-21]. Dostupné z: <https://open-education.net/services/mook-i-otkrytoe-obrazovanie-znachenie-dlya-vysshego-obrazovaniya>

Закон об образовании [online] http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/

Загорянский протестует против объединения. *Почему жители поселка не согласны с инициативой властей* [online]. © 22. 11. 2018. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: <https://www.kommersant.ru/doc/3806711>

ЗУБКОВ, И. В. *Народный комиссариат просвещения*. [online] [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: https://bigenc.ru/domestic_history/text/2249947

SEZNAM SCHÉMÁT A GRAFŮ

Seznam schémat

Schéma č. 1 – Schéma vzdělávacího systému v Ruské federaci	14
--	----

Seznam grafů

Graf č. 1 – Trendy v kvalitě znalostí absolventů škol od roku 1931 do roku 2015	27
Graf č. 2 – Výkony lidí, kteří multitasking provozují hodně, a těch, kteří ho provozují málo nebo vůbec	66
Graf č. 3 – Souvislost mezi používáním počítače a internetu na jedné straně a výkony ve škole na straně druhé	68
Graf č. 4 – Formování mozku v průběhu života, vzestup a úpadek (šedě podložená čára), pozitivní a negativní faktory	69

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Tomáš Chuchma

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Přínosy a úskalí zavádění digitalizace v terciárním školství v Ruské federaci

Rok: 2023

Počet stran hlavního textu bez příloh: 67

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů použitých zdrojů: 16

Počet internetových zdrojů: 43

Vedoucí práce: prof. PhDr. Helena Grecmanová, Ph.D.